

Жыццё
і ёсць
надзея
стар. 4

Дух
«натуральнай
рамантыкі»
стар. 12

Інтрыга
прыгожай
гісторыі
стар. 13

«Александрыя...» сабрала пісьменнікаў

Фота БелТА.

Традыцый саў удзел літаратараў краіны ў Рэспубліканскім свяце «Александрыя збірае сяброў». Сёлета ў гэтай прыгожай мясціне на беразе Дняпра, на памежжы Магілёўскай і Віцебскай абласцей, сабраліся дзясяткі тысяч жыхароў нашай краіны і гасцей з розных куткоў свету. Прадстаўнічым быў удзел дэлегацый з многіх рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуў асаблівую ўвагу на тое, што веданне гісторыі, разуменне філасофіі роднай культуры з'яўляецца нашым культурным здабыткам.

Па традыцыі Саюз пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкі дом «Звязда» арганізавалі на свяце работу стэндаў, якія прадстаўлялі айчыннае кнігавыданне, новыя творы беларускіх літаратараў. Асобна быў разгорнуты стэнд лаўрэата Прэміі Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміра Ліхадзедава. Госці з цікавасцю знаёміліся з серыяй яго кніг «Бацькаўшчына. У пошуках страчанага».

«ЛіМ»-акцэнт

Актуальна. Грамадскае абмеркаванне работ, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры 2024 года, адбылося ў Нацыянальным мастацкім музеі. Так, былі прадстаўлены праекты «Оперны спектакль “Дзікае паляванне караля Стаха” ў новай пастаноўцы Вялікага тэатра Беларусі 2021 года» (аўтарскі калектыў: Г. Маторная, Т. Лісавенка, Н. Ламановіч, У. Громаў, Д. Шабеця, А. Кеда) і «Праектаванне і стварэнне гісторыка-культурнага аб’екта “Мемарыяльны комплекс «Ала» ў Светлагорскім раёне Гомельскай вобласці» (аўтарскі калектыў: В. Бельцюкоў, А. Ганчароў, І. Заяц, В. Малахаў, С. Пярвіцкі, С. Шах). Работы ўсебакова абмяркоўваліся вучоным саветам і запрошанымі экспертамі.

Спадчына. У кінатэатры «Перамога», які адкрываецца пасля рэканструкцыі, плануецца паказаць фільмы на мове арыгінала, праводзіць фестывалі і прэзентацыі. Так, створаны камфортныя ўмовы для адпачынку сем’яў з дзецьмі, кампаній сяброў і аматараў караоке, піша БелТА са спасылкай на генеральнага дырэктара УП «Кінавідэапракат» Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта Уладзіміра Карачэўскага. Паведамляецца, што ўнутры будынка максімальна захаваны элементы дэкору, у тым ліку калоны і нішы. Налічваецца пяць кіназалаў. Самая вялікая — на 184 месцы — прыстасавана для людзей з абмежаванымі магчымасцямі.

Памяць. Адкрыццё часовай экспазіцыі «Мой Мінск старадаўны, магутны і слаўны», прымеркаванай да 80-годдзя вызвалення сталіцы Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адбылося днямі ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. У экспазіцыі — рукапісы вершаў, напісаных класікам у эвакуацыі, побач з пейзажамі Узбекістана, намалёванымі з натуры рознымі пакаленнямі сям’і мастакоў Левіных. Да таго ж матэрыялы з асабістага архіва Якуба Коласа і сямейнага збору яго нашчадкаў дэманструюцца на фоне ілюстрацый Мінска архітэктара Леаніда Левіна. Як адзначаюць у музеі, многія з іх паказаны ўпершыню.

● Праект «Наш абавязак — памятаць!» працуе ў выставачнай зале «Акадэмія» Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Як перадае агенцтва «Мінск-Навіны», у экспазіцыі змешчаны жывапісныя і графічныя творы студэнтаў, выпускнікоў і супрацоўнікаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, якія адлюстроўваюць падзеі ваенных гадоў і радасныя моманты Перамогі. «Уся выстаўка прысвечана святкаванню Вялікай Перамогі і трагедыі, якую прынесла вайна, памяці герояў. Карціны будуць экспанавацца на розных выстаўках, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне», — адзначыла мастацтвазнаўца Ганна Нафікава. З праектам «Наш абавязак — памятаць!» у выставачнай зале «Акадэмія» можна пазнаёміцца да 23 жніўня.

● Выстаўка «Жывыя, пакуль памятаем» адкрылася ў Віцебскім цэнтры сучаснага мастацтва. Экспазіцыя створана па выніках пленэру, прысвечанага 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Арганізатарамі пленэру, вынікі якога дэманструюцца ў рамках Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску», выступілі Міністэрства культуры і Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў. Прысвечаныя падзеям Вялікай Айчыннай вайны творы 12 аўтараў можна ўбачыць да 18 жніўня.

Прэм’ера. Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі прадстаўляе спектакль «Хатыня» па матывах аповесці Алены Кобец-Філімонавай «Жаваранкі над Хатынню». Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступае Аляксандр Бародка, мастаком-пастаноўшчыкам стала Марына Алёна. У анонсе паведамляецца: «Людзі вёскі Хатынь. Што мы ведаем пра іх? Якімі яны былі, як жылі, як ставіліся адзін да аднаго, да наваколля, што адчувалі напярэдадні трагедыі, аб чым думалі, гутарылі, з чым прачыналіся і засыналі? Калі б яны маглі нам нешта сказаць... То што б гэта было? “Хатыня” — а менавіта так сваю вёску называлі мясцовыя — гэта гісторыя людзей, якія жылі з прадчуваннем “большай бяды”». Чарговы прэм’ерны паказ пройдзе сёння.

Свята. Маладзечанскі раённы выканаўчы камітэт, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Літаратурны музей Максіма Багдановіча, Музей «Фальварак Ракуцёўшчына» запрашаюць 29 ліпеня на Свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета — 2024» (Мінская вобласць, Маладзечанскі раён, в. Ракуцёўшчына). У праграме — імпрэза каля памятных камянёў з ускладаннем кветак; сустрэчы з беларускімі літаратарамі, музыкантамі, мастакамі; экскурсіі і квесты; гульні, майстар-класы ды іншыя цікавосткі. Уваход вольны.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Александрыя...» сабрала пісьменнікаў

Асабліваю ўвагу выклікалі кнігі дзіцячых пісьменнікаў краіны. Тым больш, што яны і самі прысутнічалі на свяце, прымалі актыўны ўдзел у дыялогу з юнымі чытачамі і іх бацькамі, дзядулямі і бабулямі. А таксама ладзілі аўтограф-сесіі, пакідаючы надпісы, добрыя святочныя пажаданні на сваіх кнігах. З імпрэзай Саюза пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкага дома «Звязда» пазнаёміліся высокія госці, сярод якіх былі і міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатоль Маркевіч, член Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшыня праўлення ЗАТ «Другі нацыянальны тэлеканал» Ігар Луцкі, Надзвычайны

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

і Паўнамоцны Пасол Палесціны ў Рэспубліцы Беларусь Ахмед Махамед Аль-Мадбух...

Удзел у фестывалі «Александрыя збірае сяброў» прынялі Дзмітрый Мікалаеў, Павел Гушынец, Валянціна Драбышэўская, Жанна Міус, Алена Курэк, Алесь Казека, Алесь Карлюкевіч.

Падсумоўвае падзею старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч:

— Мы не першы раз удзельнічаем у Рэспубліканскім свяце «Александрыя збірае сяброў». Сёлета, як ніколі, прадстаўніцтва літаратурнай грамадскай атрымалася шырокім, прыцягвала ўвагу гасцей фестывалю.

Наведвальнікі не толькі набывалі кнігі Мікалая Чаркашына, Ганны Чыж-Літаш, народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава, але і распытвалі, што новага і цікавага з’явілася ў беларускай літаратурнай апошнім часам. І надалей будзем прымаць удзел у свяце. Запрашаем далучацца і нашы рэгіёны — і Гродзеншчыну, і Гомельшчыну, і Віцебшчыну, і Берасцейшчыну, і Міншчыну, пісьменнікам якіх, несумненна, ёсць што паказаць. Варта заўважыць, што, як і заўсёды, крэатыўна, творча папрацавалі на свяце, прадстаўляючы беларускую кнігу, і супрацоўнікі Выдавецкага дома «Звязда» маркеталагі Людміла Драздова і Анастасія Кавальчук.

Раман СЭРВАЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Юныя навукоўцы знаёмяцца з айчыннай літаратурай

У філалагічнага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы выключна добрыя адносіны з настаўніцтвам, школьнікамі, кіраўніцтвам Воранаўскага раёна.

У гэтым багатым на традыцыі краі выкладчыкі ВНУ разам са студэнтамі ладзяць на працягу многіх гадоў фальклорную практыку. Універсітэцкія мовазнаўцы і літаратуразнаўцы дапамагаюць у выданні мастацкіх твораў школьнікаў і настаўнікаў.

А зусім нядаўна ў школьным аздараўленчым лагеры «Навука», у якім сабраліся разам прызёры алімпіяд з Воранава і ўсяго раёна, а таксама іх настаўнікі, дацэнт кафедры беларускай філалогіі, кандыдат філалагічных навук, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аліна Сабуць прэзентавала сваю кнігу «“Наперад ісці чалавеку гуманнаму”: беларуская мастацкая публіцыстыка XX—XXI стагоддзяў».

Кніга А. Сабуць пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Пра гэтую працу шмат пісалі ў друку. Ды і бібліятэкі, школы Воранаўскага раёна раней набылі гэтае выданне. Так што размова пра кнігу была зацікаўленая. Аліна Эдмундаўна распавяла ўвогуле пра сваю навуковую і мастацкую творчасць, падзялілася ўражаннямі ад працы твораў сучасных пісьменнікаў, у тым ліку і літаратараў Гродзеншчыны. На сустрэчы ў летніку «Навука» выступіў і кандыдат філалагічных навук Руслан Казлоўскі.

Відавочна, што такога характару імпрэзы спрыяюць прафесійнаму выбару школьнікаў, развіццю іх уяўленняў пра сваю будучыню. І, пэўна ж, надалей вучні з Воранаўскага раёна будуць папаўняць студэнцкія шэрагі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, філалагічнага факультэта — найперш.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Да поспеху — разам

Рэспубліканская інфармацыйна-асветніцкая акцыя «Крок да поспеху» працягваецца ў нашай краіне. На сустрэчы з дзецьмі, якія адпачываюць у летніх аздараўленчых лагерах і санаторыях, прыязджаюць дзеячы культуры, мастацтва, навукі.

Асноўная мэта — выхаванне ў падрастаючага пакалення патрыятызму і пачуцця гонару за Беларусь, яе дасягненні, а таксама фарміраванне ў моладзі матывацыі да самаразвіцця і імкнення дасягаць поспеху.

Дзіцячы аздараўленчы лагер «Вінч», што ў Драгічынскім раёне Брэсцкай вобласці, наведаў намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда», галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва», намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Чарота. Ён распавёў юным суразмоўцам пра ролю літаратуры і мастацтва ў жыцці чалавека, свае зносіны з пісьменнікамі, пра асаблівасці рэдактарскай працы і дзейнасць выдавецкага дома «Звязда», пазнаёміў з навінкамі дзіцячай літаратуры.

«З дзецьмі заўсёды цікава, але і складана. Яны шчырыя і непрадказальныя, задаюць нечаканыя пытанні. Важна даць ім зразумець, што яны змогуць усё, стануць тымі, кім хочуць, і будуць патрэбны сваёй краіне і народу. У нашай моладзі вельмі шмат магчымасцей. Нават на прыкладзе гэтага аздараўленчага лагера мы бачым, як шмат увагі надаецца выхаванню, развіццю, адукацыі дзяцей. Робіцца ўсё для таго, каб яны маглі стаць годнымі грамадзянамі Беларусі», — падзяліўся ўражаннямі госць.

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

імпрэзы

80 гадоў пад мірным небам

Днямі ў актавай зале Індустрыяльна-педагагічнага каледжа сталіцы адбылося літаратурнае мерапрыемства, прымеркаванае да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Падчас сустрэчы супрацоўнік Мінскага гарадскога аддзялення СПБ паэтэса Іна Фралова пераказала ўспаміны пісьменніка Уладзіміра Мацвеева пра жыццё сям’і ў акупаваным Мінску, расказала пра пакуты, што выпалі на долю выдатнай пісьменніцы Ніны Галіноўскай, згадала цікавы выпадак з цяжкага пасляваеннага маленства Міколы Маляўкі. Распавяла паэтэса і пра «Урокі мужнасці», якія праходзяць у знакавым месцы — Мемарыяльнай зале Саюза пісьменнікаў Беларусі. Падчас мерапрыемства прагучаў верш Іны Мікалаеўны пра спаленую фашыстамі вёску Шунеўку, а таксама творы з цыкла «У Райскім садзе».

Пісьменніца падзялілася са слухачамі, што некалькі гадоў збірае інфармацыю пра гісторыю вёскі Шыпкі, дзе прайшло яе дзяцінства, паказала слайды з архіўнымі дакументамі пра партызанскую аперацыю «Беражок», а таксама распавяла пра сучаснае жыццё вёскі, у тым ліку пра літаратурна-музычнае свята «Шыпкоўскія плёсы».

Загадчыца дзіцячай бібліятэкі № 15 горада Мінска Вольга Ціткова пачала сваё выступленне са знакамітых вершаў пісьменнікаў-франтавікоў Пімена Панчанкі, Аркадзя Куляшова, Аляксея Пысіна, Паўлюка Пранузы. Таксама згадала творы Васіля Быкава. Пасля Вольга Іванаўна пераказала пачутае ад бацькоў пра вайну, да таго ж прапанавала моладзі падзяліцца сваімі гісторыямі з сямейнага архіва.

Ганна СТАРАДУВ

не абмініце

Памяць назаўжды

Пабачыла свет кніга вядомага публіцыста Уладзіміра Ландэра «И нам когда-то покорялись вершины», дзе разам сабраны нарысы пра ветэранаў журналістыкі, артыкулы, нататкі, якія так ці іначай узнікаюць праблемы станаўлення ў творчай прафесіі працаўнікоў тэлебачання, радыё, газет.

Старшыня Беларускага саюза журналістаў Андрэй Крывашэеў падкрэсліў, што кніга з’яўляецца нагодай «для сур’ёзнай унутранай інтэлектуальнай працы з апірышчам на традыцыю беларускай журналістыкі і смелым поглядам у будучыню нашага складанага, дынамічнага і прыгожага свету». І яшчэ некалькі слоў кіраўніка творчай арганізацыі пра здзейсненае Уладзімірам Сямёнавічам Ландэрам: «Для Беларускага саюза журналістаў гэта прэм’ера. Спадзяюся, што толькі

першая з серыі. Бо людзі гэтага варця, а іх вопыт — запатрабаваны. Я ўдзячны аўтару за дакладнасць адзнак і фактаў, уласны журналісцкі стыль, лёгкасць і жывінку слова, натуральнасць вобразаў старэйшых таварышаў па прафесіі...»

Хто выбраны У. Ландэрам у героі кнігі?..

Радыёжурналістка Яўгенія Арцюшкевіч, якая каля 40 гадоў адпрацавала на Першым нацыянальным канале Беларускага радыё; тэлежурналіст, лаўрэат Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Барыс Герстэн; выдатнік друку СССР Юрый Гуртавенка; славуця фотакарэспандэнты Аляксандр Дзітлаў (між іншым, Аляксандр Сяргеевіч — адзін з першых кіраўнікоў Беларускага саюза журналістаў) і Юрый Іванов; Эмілія Луканская (многія гады ўзначальвала газету «Зорька», пасля часопіс «Качели»); Аляксандр Сталяроў, які

і тэлебачанню частку свайго жыцця аддаў, і дырэктарам кніжнага выдавецтва «Беларусь» папрацаваў; шматгадовы галоўны рэдактар газеты «Піянер Беларусі» Ірына Угольнік... Сярод герояў нарысаў — і тыя, хто як аўтары, публіцысты, карэспандэнты з рэдакцыямі розных выданняў, розных медыя працавалі пазаштатна. І расповед пра такіх людзей, пра такіх асоб не меней цікавы. Уладзімір Сямёнавіч здолеў паказаць іх шчырую, захопленую творчую, грамадскую працу.

Кніга старэйшыны журналісцкага цэха чытаецца лёгка. Нарысы багатыя на мастацкія дэталі, на вобразы і параўнанні. Не выклікае ніякіх сумненняў тое, што вопыт ветэранаў, урокі іх шчырага служэння прафесіі і Айчыне павінны быць запатрабаваны. Будзем спадзявацца, што кнігу прачытаюць і студэнты, якія сёння набываюць прафесію журналіста.

Кастусь ЛЕШНІЦА

прэзентацыі

На прынцыпах духоўнасці

У Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылася сустрэча беларускіх і расійскіх літаратараў. У межах мерапрыемства прайшлі прэзентацыі часопіса «Берега» (Калінінград), кніг Валерыя Старжынскага «Жизнь продолжается...» і Лідзіі Давыдзенка «От неба данная земля».

Літаратурна-мастацкі часопіс «Берега» трансліруе сучасныя тэндэнцыі расійскай і сусветнай літаратуры, прапануе аўтарам з розных краін аснову для развіцця творчых задумак. Галоўны рэдактар выдання — Лідзія Давыдзенка, член Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы і сакратар Саюза пісьменнікаў Расіі. У 2023 годзе часопісу споўнілася 10 гадоў. За ўвесь час існавання выдання на яго старонках былі апублікаваны творы дзясяткаў беларускіх пісьменнікаў і журналістаў.

Прэзентацыя часопіса прайшла ў межах святкавання 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Да гэтай даты была прымеркавана публікацыя ў чэрвеньскім нумары аповесці празаіка, доктара філасофскіх навук, прафесара БНТУ Валерыя Старжынскага «Вайна і жыццё». Пакуль часопіс рыхтаваўся да друку, родныя галоўнай гераіні аповесці Лідзіі Пракаповіч выдалі пашыраны варыянт твора пад назвай «Жизнь продолжается». На прэзентацыю кнігі ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі з розных куткоў краіны і свету прыехалі землякі, знаёмыя і блізкія Лідзіі Пракаповіч. Сам аўтар аповесці Валерый Старжынскі характарызуе твор так: «Я напісаў аповесць пра шчырага чалавека, сапраўднага прадстаўніка беларускага народа, адданага грамадзяніна сваёй Айчыны, мудрую жанчыну, клапатлівую маці і жонку». Пісьменнік лічыць, што сапраўдны сэнс кнігі ў тым, каб паказаць, што людзей нішто не можа зламаць — ні фізічна, ні духоўна. Вялікія цяжкасці робяць іх больш моцнымі, мудрымі і светлымі. Праз гісторыю галоўнай гераіні чытач знаёміцца са складаным лёсам беларускай зямлі.

з нагоды

Знаёмы і незнаёмы

Сустрэча-прывітанне «Васіль Быкаў: знаёмы і незнаёмы» прайшла ў Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя М. Горкага г. Віцебска ў рамках святкавання 100-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі.

Мерапрыемства адбылося пры ўдзеле старшыні Віцебскага абласнога аддзялення СПБ паэтэсы Тамары Красновай-Гусачэнка, Вольгі Русілка і дзіцячай пісьменніцы Вялянціны Шырынавай.

Падчас імпрэзы Вольга Русілка падзялілася сваімі ўспамінамі аб знаёмстве і сустрэчах з Васілём Быкавым, які адкрыў горкую, поўную драматызму, праўду вайны. Распавяла пра «быкаўскую аповесць» як асаблівы жанр у літаратуры, пра рэлігійныя матывы ў яго творчасці. Літаратурнаўца заклікала да чытання і даследавання творчасці вялікага пісьменніка.

Прэс-цэнтр Віцебскага абласнога аддзялення СПБ

Лідзія Давыдзенка.

Член Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Лідзія Давыдзенка прадставіла сваю мастацка-публіцыстычную кнігу «От неба данная земля», у якую ўвашлі творы пра перыяд Вялікай Айчыннай вайны ў вёсцы Хомічы Быхаўскага раёна Магілёўскай вобласці, пра сустрэчы з жыхарамі Рэспублікі Беларусь у Мінску, у Гродзенскай і Брэсцкай абласцях. Літаратурны крытык Людміла Вараб’ева прааналізавала кнігу і зрабіла акцэнт на «адраджэнні духу грамадства на аснове народнага светаадчування, славянскай культуры, на айчыннай традыцыі і вернасці нацыянальным прынцыпам духоўнасці».

На мерапрыемстве таксама выступіла першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, якая ўручыла Лідзіі Давыдзенка грамату за падтрымку беларускай літаратуры ў Расіі.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота з сайта nlb.by

У гонар вызваліцеляў

Дзень усенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа — трагічная дата ў гісторыі нашай краіны, дзень, які нагадвае пра найвялікшую трагедыю і пра падзвіг нашага народа, яго мужнасць і стойкасць.

22 чэрвеня 2024 года ў 06.00 члены каардынацыйнага савета, палітычных партый і грамадскіх аб’яднанняў вобласці, а таксама прадстаўнікі Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі на чале з яго старшынёй Тамарай Красновай-Гусачэнка прынялі ўдзел у грамадзянска-патрыятычнай эстафеце на мемарыяльным комплексе ў гонар савецкіх воінаў-вызваліцеляў, партызан і падпольшчыкаў Віцебшчыны на плошчы Перамогі, каб аддаць даніну павагі памяці загінулых у баях Вялікай Айчыннай вайны, ускласці кветкі і запаліць агні памяці.

Патрыятычную акцыю адкрыў старшыня Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў Дзмітрый Дзямідаў. Ён адзначыў, што мы назаўжды захаваем удзячную памяць аб тых, хто абараняў Радзіму, выратаваў ад фашызму, прынес мір народам. Ніколі не згасне ў нашых сэрцах святло Перамогі і Вечны агонь памяці!

Прэс-цэнтр Віцебскага абласнога аддзялення СПБ

«ЛіМ»-люстэрка

Літаратурную спадчыну Фёдара Дастаеўскага лабіруюць студэнты і выкладчыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта на фестывалі «Дні Дастаеўскага ў Опцінай пустыні». Праграма мерапрыемстваў адкрываецца сёння і будзе цягнуцца да 14 ліпеня ў вёсцы Губіна (Калужская вобласць, Расійская Федэрацыя), гаворыцца на сайце sb.by. Удзельнікамі стануць вучоныя, эксперты і даследчыкі творчага набытку рускага класіка, а таксама студэнты з Беларусі, Расіі, Кітая, Сербіі, Грэцыі, Гвінейскай Рэспублікі, Коста-Рыкі, Перу. Яны наведаюць лекцыі, літаратурныя чытанні, канцэрты, экскурсіі ў манастыры, цэрквы, келлі, а таксама тэатральныя пастаноўкі паводле твораў «Ідыёт» і «Пакорлівая». У лекторыі выступіць дацэнт філалагічнага факультэта БДУ Дзмітрый Башкіраў на тэму актуальнасці творчасці і філасофіі Фёдара Дастаеўскага для сучаснай моладзі.

Узорны ансамбль танца «Карусель» (г. Мінск) стаў уладальнікам Гран-пры VI Міжнароднага танцавальнага праекта Dream Dance Fest. Калектыву прадставіў танец у народных строях пад песню «Касіў Ясь канюшыну». Пераможцы творчага спаборніцтва выступілі на сцэне Летняга амфітэатра ў Віцебску. «Я рады, што ў дзень старту “Славянскага базару” ўдзельнікі, наша таленавітая моладзь, змаглі выйсці на гэтую вялікую сцэну», — сказаў дырэктар танцавальнага праекта Аляксандр Лаўрыновіч. Харэаграфічны конкурс праходзіў сярод 16 калектываў з трох краін — Беларусі, Расіі і Казахстана.

Канцэрт «Шэдэўры сусветнай оперы» прадставіў у Беларускай дзяржаўнай філармоніі Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр на чале з галоўным дырыжорам — народным артыстам Аляксандрам Анісімавым. У мерапрыемстве прынялі ўдзел салістка Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета, лаўрэат міжнародных конкурсаў Ірына Кучынская і прадстаўнікі культурнага цэнтра Лівана «Selecteum des Arts et des Sciences» — саліст, лаўрэат міжнародных конкурсаў Элія Франсіс і дырыжор Эль Мур. Прагучалі арыі і ўверцюры з сусветна вядомых опер Вердзі, Пучыні, Даніэці, Масканы ды іншых.

Міжнародны тэатральны фестываль «Белая Вежа» будзе праходзіць у Брэсце з 10 да 15 верасня. Генеральны дырэктар Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы Ганна Сенькавец падчас прэс-канферэнцыі расказала, што ў фестывалі прымуць удзел 23 калектывы. Кожны з іх пакажа па адным спектаклі. Будзе задзейнічана пяць пляцовак: дзве залы ў Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы, залы Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра, Брэсцкага тэатра лялек і Палац культуры прафсаюзаў. Фестываль будзе праходзіць пры падтрымцы Брэсцкага абласнога выканаўчага камітэта, Міністэрства культуры і Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД.

Выстаўка «Рэпін і майстар, і мастак», прымеркаваная да 180-годдзя з дня нараджэння жывапісца і 160-годдзя з дня нараджэння Таццяны Сухоцінай-Талстой, адкрылася днямі ў Музеі-сядзібе І. Рэпіна «Здраўнёва» ў Віцебскім раёне. Як піша БелТА, экспазіцыя налічвае больш за паўсотні прадметаў з фондаў маскоўскага Дзяржаўнага музея Л. М. Талстога. Эцюды на розныя тэмы, партрэты членаў сям’і Талстых, іх найбліжэйшага атачэння, сцэны жыцця ў Яснай Паляне, асабістая перапіска, эскізы — усе яны прысвечаны творчым і сяброўскім адносінам Ільі Рэпіна і старэйшай дачкі пісьменніка, мастачкі, мемуарысткі Таццяны Талстой, а таксама іх жыццю. У «Здраўнёве» прадстаўлены копіі работ. Выстаўка «Рэпін і майстар, і мастак» будзе працаваць да 30 верасня.

Гастролі Марыйскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Эрыка Сапаева праходзяць у Вялікім тэатры Беларусі да 14 ліпеня, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». У праграме паказаў — «Вайна і мір», «Рускі Гамлет», «Рамэа і Джульета», а таксама харэаграфічныя работы Барыса Эйфмана, Канстанціна Іванова і Андрэя Пятрова. Сёння глядачы змогуць убачыць балет «Рускі Гамлет» на музыку Людвіга ван Бетховена і Густава Малера. Лібрэта, харэаграфія і пастаноўка займаўся народны артыст Расіі Барыс Эйфман.

Дырэкцыя Венецыянскага кінаагляду назвала членаў журы 81-га фестывалю. Старшынёй, як стала вядома раней, выступіць актрыса Ізабель Юпэр («Піяністка»). Склад папоўнілі Эндру Хэй («Мы ўсе чужыя»), Джэймс Грэй («Час Армагедона»), Агнешка Холанд («Поўнае зацьменне»), Клебер Мендонса Фільё («Бакурау»), Джузепэ Тарнаторэ («Новы кінатэатр “Парадзіза”»), Абдэрахман Сісака («Цімбукту»), Джулія фон Хайнц («Мая сям’я») і Чжан Цзыі («Мемуары гейшы»).

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Джума МУЛКАМАН:

«Пісаць праўду і толькі праўду...»

Апошнія дзесяцігоддзе было даволі плённым для пашырэння прасто-ры беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей. І асаблівую ролю ў гэтым адыгралі прэзаікі і перакладчыкі з часопіса «Дунья эдэбіяты» («Светная літаратура») Максат Бяшымаў і Джумагелды Мулкіеў, які з арыгінальнымі твораў выступалі пад псеўданімам Джума Мулкаман. Дзякуючы іх намаганням штогод у прадстаўнічым туркменскім літаратурным часопісе друкуюцца пераклады твораў беларускіх паэтаў і прэзаікаў. Апавяданні і Джумы Мулкамана, і Максата Бяшымава неаднойчы друкаваліся ў беларускай перыёдыцы, а таксама ў альманаху «Далягляды» ў перакладзе на беларускую мову. Да 100-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава Джума Мулкаман выказаў ініцыятыву падрыхтаваць публікацыю прозы беларускага класіка для туркменскага чытача. І яшчэ супрацоўнік часопіса «Дунья эдэбіяты» адказаў на некалькі пытанняў беларускага выдання.

— Джума, вы закончылі Літаратурны інстытут імя А. М. Горкага. Вучыліся з маладымі літаратарамі з розных рэспублік Савецкага Саюза. Частка тагачаснай атмасферы ў творчай ВНУ, дзе вы сустрэліся і з беларускімі студэнтамі, — у рамане «Джума»... Хто быў у вашым студэнцкім асяроддзі аўтарытэтам? Як успрымаліся публікацыі новых твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава?

— Мне пашчасціла вучыцца ў Літаратурным інстытуце ў сярэдзіне 80-х гадоў мінулага стагоддзя. Тады («ў модзе» быў Міхаіл Булгакаў са сваім раманам «Майстар і Маргарыта»... І яшчэ Віктара Астаф'ева, Валянціна Распуціна мы з задавальненнем і высокай павагай абмяркоўвалі. Пасля падыходзіла чарга Бітава і Папова. Асабіста для сябе я адкрыў надзіва тонкую прозу Іллі Сургучова. Выпускнік факультэта ўсходніх моў Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта, ён у 1912 годзе прыспрыяні Максіма Горкага надрукаваў асноўны свой твор — раман «Губернатар». Пасля грамадзянскага, палітычнага разлому ў Расіі некалькі дзесяцігоддзяў правёў у Парыжы. Пачаўшы як рэаліст, з часам адышоў ад гэтага метаду ў сваёй творчасці.

А Васіль Быкаў уразіў мяне сваёй жорсткай праўдай, найперш — у адносінах да самога сябе... Гэта для мяне, хлапчука з правінцыяльнага і далёкага ад інтэлігенцкіх, мастацкіх пошукаў ісціны Ашхабада, было нечым новым...

— А як вы асабіста для сябе адкрылі творчасць Васіля Быкава?

— Гэты прэзаік паказаў мне (ды і не толькі мне) адваротны бок вайны... Паказаў праўдзіва, калі можна так сказаць, без мантажу... У дзяцінстве я аднойчы паглядзеў кінафільм, які ўразіў мяне да глыбіні душы. Толькі пасля, калі быў студэнтам Літаратурнага інстытута, даведаўся, што ён быў зняты

па аповесці Васіля Быкава «Альпійская балада».

— Гэта фільм рэжысёра Барыса Сцяпанавы. Зняты быў у 1965 годзе. Сцэнарый напісаў Васіль Уладзіміравіч. Кіназнаўцы сведчаць, што класік італьянскага неарэалізму Джузепэ дэ Санціс спрабаваў атрымаць правы на пастаноўку аповесці. Нават акцёры былі падобраны. Але правы аддалі беларускаму кінарэжысёру Барысу Сцяпанаву. У 1985 годзе ён зняў яшчэ адзін фільм па Быкаву — экранізаваў аповесць «Воўчая зграя»...

— Гэтага, зразумела, я нічога не ведаў. Мяне, туркменскага падлетка, і не цікавіла, хто рэжысёр, якія акцёры... Ужо тады я занатаваў у памяці на ўсё жыццё сам характар паводзін галоўных герояў. Савецкі салдат і італьянская дзяўчына, якім няпроста было паразумецца з-за няведання мовы, у самай складанай сітуацыі, калі іх выпрабавалі ўсявышнія сілы, кіраваліся ў сваіх учынках маральнымі перакананнямі. Яны выбудоўвалі свой свет...

— У цэнтры твораў беларускага прэзаіка, аўтара аповесці «Мёртвым не баліць», кніг «Трэцяя ракета», «Кругляны мост», як правіла, — канфлікт. І не толькі канфлікт герояў, якім трэба зрабіць той ці іншы выбар. А яшчэ — і канфлікт маральнага светапогляду... Калі чыталі, абмяркоўвалі яго аповесці, вы і вашы ровеснікі ці думалі пра тое, што ў творах выяўляўся і своеасаблівы ўнутраны канфлікт пісьменніка з той уладай, той рэчаіснасцю, якая акружала яго?

— Варта згадаць кітайскую мудрасць: «Характар уладара — вецер, характар народа — трава. Куды падзьме вецер, туды і нахіліцца трава». Пісьменнік, калі ён сапраўдны пісьменнік, не жадае быць толькі травой, ён імкнецца быць нечым большым... Ён ведае, што на гэта мае права... Таму што з'яўляецца лекарам чалавечых душ.

І дзеля народнага шчасця, дзеля шчаслівага лёсу краіны яму мала быць толькі травой. Вось і ўзнікаюць канфлікты. І гэтыя канфлікты адлюстроўваюцца ў яго творах.

У тыя студэнцкія гады мы абмяркоўвалі «Пажар» Валянціна Распуціна. Такі твор на той час быў сапраўднай сенсацияй. І там таксама ўзніклі канфлікты. Я гэты эпізод абмеркавання выкарыстаў сваім рамане «Джума»...

— Галоўнае, чаму варта павучыцца ў Быкава, што трэба ўзяць з яго прозы на ўзбраенне сёння?

— Галоўныя ўрокі — пісаць праўду і толькі праўду, нічога акрамя праўды... І быць патрабавальнымі ў адносінах да сябе. Пагадзіцеся, гэта нямагла.

— Як лічыце, ці надоўга будзе прыцягнута ўвага чытачоў наступных пакаленняў да творчасці Васіля Быкава? Ці знаёма з яго аповесцямі сучасная туркменская моладзь?

— Славу ты рускі пісьменнік Іван Ганчароў у рамане «Абломаў» так напісаў аб працы пісьменніка: «...дык пісаць жа ўсё, растрачваць думкі, душу сваю на дробязі, мяняць перакананні, гандляваць розумам і ўяўленнямі, гвалтаваць сваю натуру, хвалявацца, кіпець, гарэць, не ведаць спакою і ўвесь час некуды рухацца...» Васіль Быкаў і быў такім пісьменнікам, а якраз такія пісьменнікі, іх творы доўга не забываюцца.

Што да моладзі, то мы спадзяёмся на гэта, бо «няма нічога такога, на што нельга было б не спадзявацца. Жыццё і ёсць надзея...»

— Вы шмат робіце для перакладу і публікацыі твораў беларускіх аўтараў у туркменскім літаратурна-

мастацкім часопісе «Дунья эдэбіяты». Што з перакладзеных твораў вылучылі б? Якія аўтары вам найболей цікавыя?

— Не ведаю, шмат перакладаю ці мала — не мне даваць гэтаму ацэнку. Дзякуй, што вы ў Беларусі заўважаеце мае памкненні. Раблю тое, што магу зрабіць на дадзены момант... Здаецца, за апошняю «пяцігодку» пераклаў на туркменскую мову творы пяці ці шасці беларускіх пісьменнікаў. Мне цікавая беларуская літаратура ў рэтраспектыве. Таму перачытваю класіку. Па меры магчымасцей сачу за сучаснай літаратурай. Рады, калі да мяне трапляе электронная версія часопіса «Нёман». І ўвогуле адчуваю, што з Беларуссю, Мінскам у мяне наладжаны добры літаратурны, творчы, перакладчыцкі мост. Дзякуй за гэта і Саюзу пісьменнікаў Беларусі, і выдавецтву «Мастацкая літаратура», Выдавецкаму дому «Звязда»... Як перакладчык беларускай літаратуры я пачынаў з вершаў Якуба Коласа і Уладзіміра Караткевіча. Пасля пераклаў апавяданне Валерыя Казакова «Дзікі шорац». З вялікай асалодай працаваў над перастварэннем вершаў Алеся Бадака, Віктара Шніпа. Пераклаў апавяданні Алеся Карлюкевіча аб прыродзе, адрасаваныя дзецям. Адкрыў у гэтых творах і такое адценне — аб прыродзе людзей, прыродзе чалавечых адносін...

Усе пісьменнікі з Беларусі, чые творы я заўважыў, мне цікавыя. І праз гэта выконваю першае правіла ў мастацкім перакладзе: выбіраць для пераўвасаблення толькі тое, што цікавае, што выклікае ўвагу, нечым чапляе маё мастакоўскае мысленне... І далей збіраюся працягваць у тым самым ключы, бо, як сказаў адзін аўтар, «да вялікіх спраў і імкненне ганаровым бывае...» Дарэчы, цяпер у маіх перакладчыцкіх планах — «Альпійская балада» Васіля Быкава.

— У Мінску рыхтуецца да друку кніга вашай прозы, куды ўключаны апавяданні і раман «Джума» ў перакладзе на беларускую мову. Што б вы пажадалі чытачам, якіх чакае сустрэча з творчасцю Джумы Мулкамана, што б вы хацелі сказаць сваім беларускім чытачам?

— Сваім чытачам жадаю разумення. Разумення герояў маіх твораў, а значыць, і ўсведамлення таго, што я хацеў выклаці праз сваю прозу. І пра самога сябе, і пра свой народ, і пра ўвесь свет, у якім нам выпала жыць.

Гутарыў Мікола ПРЫМАКА
Ашхабад — Мінск

«Я сэрца, нібы дзверы, расчыняю...»

У Беларусі рыхтуецца да выдання анталогія башкірскай паэзіі ў перакладзе на беларускую мову. Гэты зборнік — частка тых клопатаў, добрых спраў, якія рэалізуюцца ў межах сённяшніх беларуска-башкірскіх літаратурных сувязей.

«Калі мяне заўзятасць ахінае // І шум трывогі клікае бяду, // Я сэрца, нібы дзверы, расчыняю, // На Пушкінскую вуліцу іду. // Іду праз успаміны і гады... // Напэўна ж, не дарэмна кожны вечар // Прыходзяць закаханыя сюды», —

звяртаецца да чытачоў народны паэт Рэспублікі Башкартастан Назар Хасан, чья творчасць адзначана Дзяржаўнай прэміяй Башкартастана імя Салавата Юлаева, а таксама ордэнам «За заслугі перад Рэспублікай Башкартастан». Яго, Назара Хасана, творы пераўвасобіў на беларускую мову таленавіты перакладчык Геннадзь Аўласенка.

У анталогію сучаснай башкірскай паэзіі ўвойдуць вершы Марата Карымава, Кадзіма Аралбая, Гульфіі Юнусавай, Рашыт Шакур, Марселя Салімава, Тамары Ганіевай, Гузаль

Сітдыкавай, Гульнар Якупавай, Фарзаны Губайдулінай, Танзілі Таўлетбердзінай, Айгуль Ямілавай, Зульфій Хананавай, Алмаса Шаммаса, Анісы Тагіравай, Зухры Кутлугільдзінай, Тамары Іскандэры, Юмабікі Ільясавай, Айсылы Гарыфулінай, Айгуль Ямілавай, Ларысы Абдулінай. Працу над перакладамі іх твораў ажыццявілі Генадзь Аўласенка, Таццяна Сівец, Іна Фралова, Міхась Пазнякоў, Віктар Шніп, Настасся Нарэйка, Людміла Кебіч, Алена Басікірская, Рагнэд Малахоўскі і іншыя таленавітыя беларускія паэты.

Выданнем анталогіі башкірскай паэзіі на беларускай мове будзе пакладзены пачатак рэалізацыі праекта па шырокай папулярнасці башкірскай літаратуры ў Беларусі. Падзею аанасуе старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч:

— Паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Саюзам пісьменнікаў Рэспублікі Башкартастан заключана пагадненне аб супрацоўніцтве. Мы летась правялі Дні башкірскай літаратуры ў Беларусі. Болей чым дзесяць паэтаў і прэзаікаў з Уфы наведвалі Мінск, пабывалі

ў нашых музеях, бібліятэках, навучальных установах, выступілі перад чытачамі. У сувязі з гэтай падзеяй было зроблена шмат публікацый перакладаў башкірскай паэзіі і прозы на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», у часопісах «Полымя», «Малодосць», «Вясёлка». Башкірская паэзія надрукавана асобнай падборкай у зборніку «Карэнні сілу берагуць» у серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі». У планах Выдавецкага дома «Звязда» — асобныя кнігі Айгіза Баймухаметава, Зульфій Хананавай, Ларысы Абдулінай.

Мікола БЕРЛЕЖ

Жыццём сцверджанае імгненне

Кожнае маё наведванне Паўночных могілак у Мінску пачынаецца і завяршаецца словамі Хведара Чэрні: «А жыццё, як імгненне, такое кароткае». Не я адзіны, хто паўтараў іх, тут жа запамінаў і згаджаўся з імі. Канешне, ніхто не можа спыніць імгнення, акрамя хіба самой смерці. Але паэтам уласціва яго аднойчы засведчыць. Ды і пражыць. Ён сваё кароткае пражыў, здаецца, і зусім не каротка. Потым, згадваючы ўжо без яго самога тое пражытае, будзе нават здзіўляцца, колькі выпала яму ўсяго за тыя крыху больш як чатыры дзясяткі:

*Нярэдка ў вечаровай цішыні
Я фотаздымкі памяці праглядаю,
І ўспамінаю зноў, і зноў прыгадваю
Сабраныя ў гады былыя дні.*

*Вось поўдзень. Сонца, людзі і прыбой.
Во плёнка, мусіць, недарма прасвечана.
Навошта, каб усё было дасведчана,
Хаця б і той, што лічыцца сваёй.*

*А тут вось Балтыка, дзе без прычын
Пагода зменліва-непастаянная,
Таму і здымкі невыразна цымняныя.
Але пры чым пагода? Ні пры чым!*

*Нарэшце і Амур, і Сахалін.
Пасёлак. Стан рыбацкі. Бухта сіняя.
За даўнасцю ж гадоў амаль не ў сілах я
Прытомніць твар знаёмы хоць адзін.*

Вось вам і «імгненне» жыцця, а яно ўмяшчае такую немалую геаграфію. І гэта яшчэ не ўсё, а толькі збожжа. Ды ў мяне самога, яго сябра, было колькі сумеснага, і памятнага, і неверагоднага, часам і сумнага, нават недарэчнага. А я ж не адзіны яго сябра. У яго было добрае сяброўства і са старэйшымі, як, скажам, з Уладзімірам Шахоўцом, Пятром Прыходзькам, Алесем Шашковым, Хведарам Жычкам і Міхаілам Герчыкам... Дзе ўсіх пералічыш!

Пражытае чалавекам можна вымяраць і гадамі, і хвілінамі, і вёрстамі, але ці ёсць тая сапраўдная мера, якой можна было вымераць перажытае? У кожнага яно сваё, асабістае, пазначанае ўласным лёсам. Ды і перажытае паэтам часта застаецца ў вершах. Хведар Чэрня жыў усім тым, чым жыло яго пакаленне. А гэта — дзеці вайны, у якіх было нялёгкае дзяцінства, многіх з іх называлі бязбацькавічамі, бо бацькі загінулі на палях вялікай і страшнай вайны. Хведар жа быў яшчэ зусім малым хлапчанём, калі памерла яго маці. Давалося прывыкаць да зусім чужога слова «мачаха». Спачатку так і падумаў, што чужая жанчына, якая жыла з ім у адной хаце, завецца Мачахай. Неяк Хведар, гуляючы, зламаў вазон. Адрозу ў роспачы заплакаў і тут жа пабег павініцца: «Пані Мачаха, даруйце, я зламаў вазон!» Тая, расчуленая, ледзь не заплакала ад такой хлапчукоўскай шчырасці і непасрэднасці. А ён падрастаў, хадзіў у школу, і колькі вучыўся, столькі і выношваў у душы сваю заветную мару. Мусіў лятаць, яму снілася неба, хацеў быць лётчыкам. Не будзем сцвярджаць, што гэтаму паспрыяў вядомы купалаўскі верш. У тыя пасляваенныя гады многія вясковыя хлапчкі ўяўлялі сябе лётчыкамі. Пасля заканчэння сярэдняй школы збіраў дакументы для паступлення ў лётнае вучылішча. Але лётную мару перакрэсліла прысудам медыцынскай камісіі. Падвяло маладое сэрца. Вось такое нешанцаванне на пачатку дарогі. Няцяжка і стараняму разумець настрой юнака пасля ўсяго гэтага. Пасумаваў ды адчуў у сабе іншыя крылы.

Род Чэрні славіўся сваімі музыкамі. Дзед іграў на скрыпцы. Бацьку на Валожыншчыне ведалі як выдатнага кларнетыста. А Хведар ужо ў дзіцячыя гады добра асвоіў акардэон. Пазней жонка яго Надзея Анатольеўна, вядомая журналістка, жартавала, размаўляючы з

Хведар Чэрня.

сынам Аляксеем: «Чэрні ўсе музыкі: дзед Хведараў іграў на скрыпцы, бацька на Валожыншчыне праславіўся кларнетыстам, а твой бацька — акардэаніст. Толькі ты адзін у мяне іграеш на ключыцы...» Аляксей стаў хакеістам. Жыве ў Брэсце. Працуе хакейным трэнерам. Мае дваіх дзяцей — дачку і сына. Нядаўна мне тэлефанаваў з Брэста. І мы доўга прагаварылі ўсё пра тую ж паэзію. Ён любіць вершы бацькі. Нешта сваё, роднае чуваць у тых прачулых радках. Трэба, кажа, усюды ўмець слухаць. І бачыць. Гэта правіла не адмаўляе ні спорт, ні паэзія. А біяграфія самога Хведара пачыналася вось як. Аднойчы запрасілі на працу загадчыкам Вішнеўскага сельскага клуба. Моладзь любіла і паважала свайго музыку. А ён не толькі дапамагаў мастацкай самадзейнасці, але пісаў і клаў на музыку ўласныя вершы. Падборкі іх пачалі з'яўляцца ў Валожынскай раённай газеце «Працоўная слава». А неўзабаве яго паклікала сталіца. Ён працаваў фармоўшчыкам-ліцейшчыкам на аўтазаводзе, перад гэтым закончыўшы вучылішча пры ім. У заводскай шматтыражцы групувалася літаб'яднанне, якое наведваў і ўсё смялей стукаўся ў дзверы рэспубліканскіх літаратурных выданняў. А тут прыспела і служба ў арміі. Служыў у Гродне. Там пазнаёміўся з многімі сёння вядомымі ў краіне літаратарамі. Яны і парайлі яму паступаць у БДУ. Мая памяць пракручвае ўжо далекаватыя па часе кадры ўспамінаў.

Студэнцкі інтэрнат на Бабруйскай. Мы, абітурыенты, што з'ехаліся ў сталіцу з самых розных куткоў, няёмка пачуваем сябе ў пакоі, які нечым нагадвае салдацкую кашару. Звольненыя ў запас хлопцы, толькі паспелі зняць пагоны, але формы ваеннай не здымаюць. Кажуць, у ёй зручная хадзіць на экзамены: да салдата ў тых, хто прымае іх, асабліва павяга. Ведаючы па фотаздымку ў часопісе «Маладосць», знаходжу невысокага чарнявага армейца. Пераадольваючы няёмкасць, іду знаёміцца. І тут жа сустрэчная, свойская ўсмяшка Хведара ўшчэнт знішчае маю сарамлівасць. Знаёмімся з ім і адрозу з усімі прысутнымі ў пакоі. Чэрня паступае на журналістыку, але ўжо праз дзень, сустрэўшы ў калідоры і паслухаўшы вясялага і шчырага дэкана Міхася Ларчанку, здае экзамены разам з намі на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры. Потым стане нашым студэнцкім старастам. Будучы у нас і студэнцкія вечары, і дні, і месяцы. Яго вёска Доржні стане роднай мне, а мае Малыя Навікі прыбаць сваёй гасціннасцю.

Мне падабаліся армейскія вершы Хведара Чэрні. Асабліва ўразлівыя радкі пра палявую кухню. Яшчэ будучы дзевяцікласнікам, я цытаваў іх па памяці. Сам жа ён аднёсся да іх як да чагосьці пасрэднага. Нават не ўключыў у сваю першую кнігу. Яму самому больш падабаліся яго заводскія вершы. Рабочая тэма тады лічылася ці не самай важнай у літаратуры. Строгім

заповоленым гексаметрам апяваў свае заводскія будні.

Быў упэўнены, што ён намацаў якраз тое, за што яго будучы насіць на руках удзячныя чытачы. А маладзейшыя нават пасміхаліся: «Во, Гамер адшукаўся!» Самі яны пісалі зусім пра іншае.

І на літаб'яднанні ў «Чырвонай змёне» хвалілі зусім іншыя яго вершы. Студэнцкая маладосць, вёсны жыцця, шчаслівая пара кахання — у маладой паэзіі віталася толькі гэта. А рабочая тэма, да якой настойліва заклікалі творцаў, так і не стала гегемоннай у новай літаратуры. Амаль усё, што тады было падхоплена крытыкай, сёння нават не згадваецца. Але гекзаметр Чэрні застаўся не толькі ў памяці колішніх студэнтаў. Хіба не ўсхваляе сённяшняга чытача такое сцвярдженне-адкрыццё:

*Заліўшычкі зноў акулеры прыўзнялі,
Усмішкі блукаюць пад крыльцамі
грозных навек.*

У полымі веку — спляў чалавека

і сталі:

І плавіцца сталь, і гартуецца чалавек.

Але вернемся ў гады студэнцкія. Як шмат светлага будзе ў гэтым вяртанні. Загараліся вочы ў факультэцкіх прыгажунь, калі браў у рукі бывалы акардэон. Спачывае недзе ён сёння, сумуе без гаспадары, а калісьці на спачываў. Колькі шчаслівых вечароў памятае ён! Хто з былых студэнтаў, якія жылі ў тыя шчасныя гады ў інтэрнаце па вуліцы Свядрдова, не памятае яго вясельныя акорды, хто не скакаў пад гарачыя мелодыі! Аб'ехаў ледзь не ўсю Беларусь, спякотлівым студэнцкім летам весяліў маладыя сэрцы і галовы ў сонечным Крыме. Пра яго пасля сябры напішучы вершы. Але не толькі акардэон быў паслухмяным у руках Хведара Чэрні. Гэтак жа лёгка ён мог гнаць разам з высоўцамі пракос у лузе, хадзіць за плугам. Быў сынам селяніна, і яго рук слухалася любая сялянская праца. У гэтым сам неаднойчы пераконваўся, бываючы ў гасцях у паэта на яго малой радзіме.

Мы нарадзіліся з ім па адзін бок Налібоцкай пушчы. І тое роднае і непаўторнае, што жыло і бунтавала ў яго сэрцы, заўсёды адгукалася і ў маім. Пра свае мясціны, якія мы неаднойчы разам з ім прайшлі пешшу, ён напіша гэтак:

*Мне б хоць раз на свет яшчэ радзіцца,
Знаю, што радзіўся б толькі тут.*

Хведар Чэрня нейкі час працаваў на Беларускім радыё, потым перадаў эстафету мне. Я сядзеў за тым жа сталом, дзе перад гэтым сядзеў і ён. А Хведар Чэрня, скончыўшы партыйную школу, шчыраваў у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Быў рэдактарам і маіх некалькіх кніжак вершаў. Перад гэтым заўсёды папярэджваў: «На сяброўства скідак ніякіх не будзе!» Не даваў паслабкі і сабе. У адным з вершаў прызнаецца:

*І цягнецца дарога
Праз лабірынт гадоў.
Не вынайшаў нічога,
Нічога не знайшоў.*

*Не знаю: мала-многа
Адведзена жыццю.
...Прыспешвае дарога
Насустрэч адкрыццю.*

А жыццю было адведзена не так і шмат. Ды хто можа пра гэта ведаць і здагадвацца? Ён усяго толькі творча працаваў, наколькі хапала часу, але не менш за тых, у каго яго было аж залішне. Разуменне і боязь самога імгнення прыйшлі да яго пазней. Адна за адной выходзяць з друку кнігі «Размова з памяццю», «Сады юнацтва», «Настрой», «Ваколіца», «Свято рамонкаў». А ў 1982 годзе пабачыла свет і выбранае «На скрыжаваннях часу». Пісаў і вершы

для дзяцей, гумар. Прымерваўся ў думках і да прозы. Самае ж галоўнае, што ў вершах няма павярхоўнасці, яны ў сваёй аснове шчырыя і чалавечныя, без пазёрства і прытворства. А душа была, як і павінна быць у паэта, ранімай. Пра гэта, можа, крыху развярэджана скажацца ў перадсмяротных радках:

*Жыву як ёсць. Бывае так і сяк.
Жыццё то праміком, то наўскасяк.
Тралюе шлях. І толькі свой. Таму
Лягчэй і зацішней мне аднаму.
І гавару з адкрытаю душой.
Няхай здаецца некаму пустой.
Таму вас і прашу, добром прашу:
Не лезьце з рознай дробяззю ў душу!*

Як і ўсе паэты, любіў дарогі. Невыпадкова дарожная тэма гучыць даволі часта ў вершах. У адным прызнаецца: «Усе дарогі з дому і дадому, як вены і артэрыі мае». Дарогі і сапраўды ў чалавечым лёсе, як своеасаблівыя вены і артэрыі, па якіх пульсую жыццё. Яшчэ ў студэнцкія гады ён напісаў верш, які адрозу ўсхваляваў яго літаратурных калег. Хведар Чэрня спадабаўся нашаму ўніверсітэцкаму выкладчыку, вядомаму паэту-перакладчыку Язэпу Семяжону. Пасля нейкіх яго заўваг верш значна дапрацаваў, а потым ён быў надрукаваны ў часопісе «Беларусь», дзе па сумяшчальніцтве працаваў наш Язэп Ігнатавіч. Хведар і прысвяціў яго свайму настаўніку. Прыгадаю па памяці некалькі радкоў:

*Шар зямны ў вітках дарог, гасцінцаў
Я сягоння параўнаць гатоў
З галавой салдата-пехацінца,
Анавітай стужкамі бінтоў.*

Паэтычнае параўнанне, ёмісты вобраз Зямлі не маглі не ўзрушыць былога франтавіка. Уяўленне чалавека з ужо іншага, маладзейшага пакалення было нагта пераканаўчым і сугучным сталаму адчуванню.

Вершы паэтаў часцей за ўсё вырастаюць з іх слядоў на сцяжынах Бацькаўшчыны. А сляды трэба шукаць у родных мясцінах. Здаецца, і не так даўно мы з сябрамі і Надзеяй Анатольеўнай, сынам Алёшам наведаліся ў яго роднае Вішнева, дзе ён і вучыўся, і працаваў загадчыкам клуба. Была зіма і было холадна ў прасторнай зале Дома культуры. І ніхто не спадзяваўся, што столькі цяпла можа падарыць нам сама памяць і ўвага землеюць да свайго песняра.

Ён верыў у чалавечую дабрыню, меркай дабрыні вымяраў усё чалавечае і прасіў: «Не хачу, каб у часе былым прамаю дабрата гаварылі». Першыя дзве кнігі яго так і называліся «Добрай раніцы, людзі» і «Дабрэе свет». Вядома і неаспрэчна тое, што дабрата чалавечую на нейкіх там вагах не ўзважыш. Але калі яна ёсць, яе лёгка адчуць не толькі ў прызнанні чалавека, а нават у яго дыханні, позірку вачэй, нават — у маўчанні.

Свежа і працула пісаў Хведар Чэрня і пра былога франтавіка, і пра свой кут, і пра сваё дзяцінства. Дык хто ж гэта будзе гаварыць пра яго дабрата ў былым часе?!

І зноў жа спынюся на радках, якія не магу не паўтарыць услед за аўтарам:

*Будзем жыць.
Узыходзіць зара
І гарыць над зямлёй непагасна.
Мне ж якраз у дарогу пара.
Да людзей.
Дзень павінен быць ясным!*

Клопат пра нас усіх, хто жыве сёння пад гэтым небам, і пра тых, хто будзе жыць пасля нас, гучыць у працытаных радках. І адчуваецца ён ва ўсіх астатніх. Хай жа і гэтымі, і іншымі сваімі клопатамі ды адчуваннямі паэт застаецца з намі, жывымі! Таго, вядома ж, жадаў ён і сам.

Казімір КАМЕЙША

Душу трымае дух...

Што такое лёс? Існуе ён ці не? На працягу стагоддзяў чалавецтва спрабуе знайсці адказ на гэтае пытанне. Меркаванні падзяляюцца: некаторыя лічаць, што выпадковасці невыпадковыя і гэта вышэйшая сіла, іншыя цвёрда ўпэўнены ў тым, што наш лёс залежыць ад нас саміх. Але як растлумачыць тое, што часам у наша спакойнае, спланаванае наперад жыццё можа ўварвацца такая падзея, якая прадвызначыць наступнае існаванне? Усе марачы сустраць каханне, каб «адзін раз — і назаўсёды», але часта абставіны складаюцца супраць нас. Дзеля сапраўднага, чыстага, шчырага кахання людзі павінны прайсці праз складаныя выпрабаванні, і не ўсе даходзяць да канца, кідаюць на паўдарогі.

У сваім творы «Дзікая архідэя» Зіновій Прыгодзіч паказвае, як адна сустрэча змяніла лёс двух людзей. Галоўны герой — Васіль Дзядзюля. Гэта летуценнік, замкнёны ў самім сабе. Дзядзюля з дзяцінства марыў пісаць вершы, апавяданні, адлюстроўваць на паперы ўсе свае думкі і пачуцці, але яго літаратурныя спробы не былі ацэнены пісьменнікамі, якім ён адпраўляў свае творы, і таму герой вырашыў паступіць ва ўніверсітэт на біялагічны факультэт. Васіль любіць сваю працу: яго паважае начальства, ён паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю і атрымаў пахвалу ад вучоных. Усе свае сілы галоўны герой аддае працы і навучы, ён спрабуе збегчы ад рэальнасці, ад людзей, лічыць сябе нявартым чыёй-небудзь увагі. Аднак гэты сарамлівы, стрыманы чалавек пачынае змяняцца, калі ўпершыню сустракае Наталлю Кот — сваю поўную супрацьлегласць.

Наталля — чароўная, смелая, творчая асоба. Яна працуе журналістам у ДOME прэсы і прыйшла ў Батанічны сад, каб узяць інтэрв'ю ў аднаго з вучоных. Спачатку Васіль паставіўся да дзяўчыны са скепсісам: «Журналістаў ён не любіў. Адрываюць ад работы, даймаюць рознымі тупымі пытаннямі, а пасля ўсё пераблытаюць і напішуць такое, што часам бывае сорамна калегам глядзець у вочы». Не толькі прафесія Наталкі выклікала ў Васіля непрыняцце: яе знешні выгляд уразіў сарамлівага, кансерватыўнага мужчыну. Паступова Васіль змяняе сваё меркаванне аб Наталцы: яна здаецца яму начытанай і разумнай. Агульнымі тэмамі для размовы вучонага і журналісткі сталі архідэі і літаратура. Васіль разумее, што хоча яшчэ раз сустрэцца з Наталкай, але саромеецца прызначыць сустрэчу, мяркуе, што ён не зможа выклікаць цікавасць у такой прыгажуні.

Але лёс зноў зводзіць Наталку і Васіля. Старшы навуковы супрацоўнік і журналістка праводзяць разам усё больш часу і разумеюць, што пачынаюць кахаць адно аднаго. Увесь час іх атачаюць кветкі і прырода, што невыпадкова: прырода для З. Прыгодзіча суадносіцца з такімі паняццямі, як любоў, творчасць, прыгажосць, радасць. Сярод экзатычных раслін, у Батанічным садзе, адбываецца першая сустрэча Васіля і Наталкі, у кафэ «Васількі» яны разам вячэраюць і даведваюцца больш адно пра аднаго,

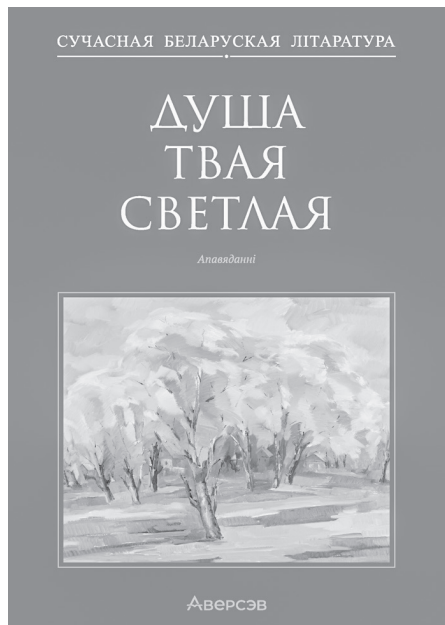
і ў рэшце рэшт іх першая, і апошняя, рамантычная сустрэча адбываецца ў лесе, удалечыні ад чужых вачэй. Васіль і Наталля ўвасабляюць дзве душы, якія цягне адна да адной, дзве душы, саюз якіх блага-славіла сама маці-прырода. Яны павінны быць разам, павінны зрабіць жыццё адно аднаго шчаслівым, але гэтаму не наканавана адбыцца: Наталля замужам, у яе ёсць дачушка. Яна не можа пайсці ад свайго мужа, таму што ён дапамог ёй у складаных жыццёвых абставінах — і жанчына абавязана яму. Сэрца Дзядзюлі рвецца на часткі ад усведамлення таго, што іх з Наталкай гісторыя павінна скончыцца, ён пакутуе, таму што ўпершыню за шмат гадоў закахаўся і вымушаны адмовіцца ад сваіх пачуццяў. Апавяданне заканчваецца тым, што Васіль прыходзіць у кветкавую краму купіць падарунак да дня нараджэння Наталкі. Ён дорыць сваёй каханай рэдкую каралеўскую архідэю і па твары дзяўчыны разумее, што ў іх яшчэ ёсць шанец быць шчаслівымі разам.

Лаканічна, кранальна і душэўна Зіновій Прыгодзіч змог паказаць каханне Васіля і Наталкі. Аўтар не вызначае канчаткова лёс сваіх герояў: яны могуць перамагчы ўсе перашкоды і быць разам, або пакінуць барацьбу і застацца сябрамі. Акрамя пытанняў чалавечага лёсу і кахання, З. Прыгодзіч узнімае праблемы творчасці, мастацтва і літаратуры. Васіль Дзядзюля не змог раскрыць свой літаратурны талент і абраў для сябе іншы шлях, але лёс паслаў яму Наталку, якая нагадала, як важна марыць, быць шчаслівым, планаваць сваё жыццё і ставіць мэты.

Праз асобу Васіля аўтар нібыта гаворыць нам, чытачам: «Верце ў сябе, не здавайцеся на шляху да сваёй мары! Усё залежыць толькі ад вас». Сціпласць і сарамлівасць у нейкай ступені, канешне, — добрыя рысы, але калі яны пачынаюць панаваць над чалавекам, тады непазбежна руйнуюць яго жыццё.

* * *

Вельмі часта можна пачуць выраз, што каханне можна сустрэць там, дзе не чакаеш. Падобныя жарты лёсу ўспрымаюцца намі даволі цяжка: «Як гэта каханне ўсяго майго жыцця пабачыць мяне ў непасаванай сукенцы ці ў спартыўным касцюме ў прадуктовай краме?» Але абставіны сустрэчы, як паказвае жыццё, не маюць значэння: калі лёс дорыць

табе гэтага чалавека, ты заўсёды будзеш для яго самай прыгожай і каханай. На жаль, не ўсе выпадковыя сустрэчы маюць шчаслівы канец, наадварот, даволі часта яны заканчваюцца балючым расстаннем, і сэрцы людзей да самай смерці трымцяць ад горкіх успамінаў і ўсведамлення таго, што час не вярнуць і нічога ўжо немагчыма змяніць. Лёса-вызначальныя сустрэчы змяняюць людзей: пазбаўляюць іх розуму, здымаюць унутраныя забароны, кружаць галаву... Цікава даведацца: што робіць з людзьмі нечаканае каханне? Каб задаволіць цікаўнасць, я звярнулася да кнігі «Душа твая светлая» — і адказ на маё пытанне даў Зіновій Прыгодзіч у сваім творы «Ружовы туман».

Уявіце: санаторый, вечар, паўночкая зала людзей, якія жадаюць танцаваць да позняй ночы... Сярод іх — звычайны мужчына Максім, у якога не ляжыць душа да падобнага баўлення часу, таму яму «назіраць за ўсім гэтым было і смешна, і няёмка». У адрозненне ад іншых пацыентаў санаторыя галоўны герой прыехаў у «Горнае паветра» з мэтай правіць здароўе, адпачыць ад працы і людзей, таму яму больш падабалася быць у адзіноце, гуляць у парку альбо чытаць кніжку, а тое, што адбывалася на танцах, здавалася Максіму «фальшывым і пошлым». Маркотнаму мужчыну ўсе ж такі было з кім бавіць час ці проста пагаварыць на цікавыя тэмы. Гэтым чалавекам стаў сусед Іван Акімаў, «усмешлівы, прыветлівы мужчына сярэдніх гадоў», які «хутка займеў ашаламляльны поспех сярод жанчын». Івана можна назваць донжуанам, таму што ён ведаў шлях да сэрца любой жанчыны, робячы прыгожыя кампліменты. Разам з тым неверагодная харызма Івана не падзейнічала на яго новую знаёмую — Ангеліну, з якой ён знаёміць Максіма падчас вечарыні.

Ангеліна і Максім адразу зацікавіліся адно адным, і дзяўчына зрабіла першы крок: запрасіла хлопца на танец. Пасля танца і доўгай размовы ў парку Максім і Алена (так называў дзяўчыну галоўны герой) развіталіся як даўнія знаёмыя, якія сустракаліся ў мінулым жыцці. Наступны дзень маладыя людзі правялі разам у родным горадзе Алены.

Зіновій Прыгодзіч апісаў адзін сумесны дзень Ангеліны і Максіма ў Кіславодску. Аўтар зноў падкрэслівае, што прырода і вышэйшыя сілы аказваюць вызначальны ўплыў на чалавечы лёс і жыццё: знаёмства Ангеліны і Максіма адбылося ў санаторыі, яны з розных краін, ім адмерана правесці мала часу разам, але ў іх ёсць шанец на шчасце. Прырода апякуе іх пачуцці: менавіта ў парку, сярод дрэў і раслін, адбыўся першы пацалунак Максіма і Ангеліны. Аўтар даводзіць, што пачуцці яго герояў, як і расліны, могуць расці і потым даць свае плоды, могуць быць прыгожымі, наіўнымі... Але ўсё сапсаваў ружовы туман, які збіў герояў са шляху. Ружовы туман у творы ўвасабляў шчасце, каханне, летуценнасць, але ён таксама і ап'яняў. Бо калі ружовы туман знік, тады Максім і Ангеліна адчулі, што ўсё паміж імі было не больш чым салодкі сон даўжынёй у сорак восем гадзін.

Кожнага з герояў чакае сваё жыццё, дзе не будзе месца выпадковаму каханню, і Максім разумее гэта, калі вызваляецца ад ружовага туману: «Жыва ўявілася, як на вакзале яго сустрэне, свеічыся ўсмешкай, жонка Наташа. І, напэўна, не адна, а з пяцігадовай нястухай-дачушкай». Пра сям'ю галоўнага героя мы даведваемся толькі напрыканцы твора, таму чытачы адразу могуць падумаць, што Максім здраднік, крывадушнік. Асуджаў мімалётныя інтрыжкі, лічыў гэта нізкім і пошлым, а сам на другі дзень знаёмства прызнаўся Алене ў пачуццях, з болей у сэрцы развітаўся з ёй на вакзале і паабяцаў вярнуцца.

Што гэта было: каханне ці інтрыжка? Зіновій Прыгодзіч не дае нам адказу. Магчыма, праз некалькі дзён ружовы туман пакінуў і Ангеліну. Яна, як і Максім, лічыць тыя сорак восем гадзін толькі сном? А можа, дзяўчына захавала ў сваім сэрцы каханне і чакае, калі Максім вернецца да яе зноў? Можа, праз пэўны час Максіма адольюць успаміны пра Ангеліну і ён вырашыць паехаць да яе, каб будаваць каханне і сумеснае жыццё? Нягледзчы на ўсё, пісьменнік зноў пакідае сваім героям права выбару права на шчасце.

Дзіна МІЛЬКЕВІЧ,
студэнтка 2 курса спецыяльнасці
«Інфармацыя і камунікацыя»
факультэта гісторыі, камунікацый
і турызму Гродзенскага дзяржаўнага
ўніверсітэта імя Янкі Купалы

Паслядоўны руплівец

У Выдавецкім доме «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь пабачыў свет зборнік біяграфічнай прозы Расціслава Бензерука «Сардэчны абярэг». Адзін з найстарэйшых пісьменнікаў Берасцейшчыны расказвае пра тых мастакоў слова, якія сустракаліся на яго жыццёвым шляху, з кім ён сябраваў, у каго браў урокі майстэрства.

Адкрывае кнігу «Сардэчны абярэг» апавесць-эсэ «Жыў на свеце дзед Васіль». Твор прысвечаны славу таму беларускаму дзіцячаму пісьменніку Васілю

Вітку (1911—1996). Так склалася ў творчым жыцці Расціслава Бензерука, што менавіта Васіль Вітка сваім творчым прыкладам адыграў асаблівую ролю ў прафесійным станаўленні пісьменніка з Берасцейшчыны. Але не толькі асабістае, вядомае аднаму яму, успамінае аўтар апавесці-эсэ. Расціслаў Бензюрук расказвае пра месца і ролю класіка беларускай дзіцячай літаратуры ў прафесійным станаўленні маладзейшых калег, на прыкладах адлюстроўвае прычыннасць Васіля Віткі, узровень яго адказнасці ў працы над словам. Перагарнуўшы старонкі шчырага, удумлівага і разам з тым не перагружанага лішнімі

весткамі апаведу пра аўтара «Азбукі Васі Вясёлкіна», падумалася і вось пра што. Шкада, што нячаста цяпер выдаюцца кнігі таленавітага стваральніка беларускай літаратуры ХХ стагоддзя. Ды і ўся яго спадчына даўно патрабуе ўкладання і выдання поўнага збору твораў.

«Сардэчны абярэг» увабраў у сябе і яшчэ тры апавесці-эсэ — пра Івана Арабейку («Найбольш зямны»), Васіля Гадульку («Самотны анёл»), Анатоля Шушко («Святло сонечнай усмешкі»), шэраг нарысаў і эсэ. Сярод іх — і раздзел «Заўжды ў сорак першым...» (пра абаронцу Брэсцкай крэпасці Алеся Махнача і брэсцкага падлетка

і пісьменніка Рамана Левіна, які прайшоў праз пакутнае поле Вялікай Айчыннай вайны). Расціслаў Бензюрук напісаў душэўныя, перажытыя творы пра тых літаратараў, хто быў і застаецца яму зразумелым, адкрытым і творамі сваімі, і сваім жыццём. Кніга найперш прыцягальная шчырасцю, адкрытасцю аўтара і яго герояў.

Чытаючы пра пісьменнікаў, якіх выбраў у свае героі аўтар «Сардэчнага абярэгу», чытаеш пра само жыццё ў розных яго праявах. Кніга мае вялікае выхавальнае значэнне. І далёка не лішнім будзе адкрыць яе на ўроках беларускай літаратуры. Асабліва ў школах Брэста

і Брэсцкай вобласці. Бо зборнік апавесцей, нарысаў, эсэ Расціслава Бензерука — гэта яшчэ і сапраўдны ўнёсак у берасцейскае літаратурнае краязнаўства. Адаўшы амаль усе гады свайго жыцця Жабінцы, у гэтым невялікім раённым цэнтры ў яркую, шматгранную асобу вырас таленавіты чалавек, аўтар кнігі пра калег-пісьменнікаў.

Адметнасць нараджэння зборніка, пра які гаворка, яшчэ і ў тым, што сёння не так і шмат самі пісьменнікі пішуць пра калег па творчым цэху. Расціслаў Бензюрук — паслядоўны руплівец на гэтай тэматычнай ніве.

Кастусь ХАДЫКА

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

* * *

Аплятаюць, быццам змеі, правады
Жарсць палётаў, з нашых казак кладку.
Я пішу... і адчуваю, як і ты
Стаў залежным ад зямных парадкаў.

Гучных лёсаў захапляюць віражы
Манітор-ліхтарык рэжа вочы.

Матылі... Мы адкрываем свет чужы!
Міма нас рэальнасць ціха крочыць.

Ці то жарт? Па правадах бягуць шляхі,
А па нашых жылах — думак токі.
Дык пісаць у злую цемру не з рукі...
Кожны з нас — агеньчык адзінокі!

Як старанна сеткавыя павукі
Выпіваюць нашых мрояў сокі.
І падманліва бягуць у сны радкі,
І знікаюць сэнсы слоў Высокіх.

* * *

Ты будзеш хадзіць па маім
мармуровым палацы...
І мучыцца будзеш, і выхады
з жалем шукаць,
І, як ледзяшы, па плячах твае
чэпкія пальцы;
Нямы пацалунак у скронь —
снегавая пячаць.

Прыкінешся Каем і з жалем
у роспачы гнеўнай
Мне скажаш: «Даруй, я ў вясну,
але хутка назад...»

Ты — просты вандроўнік, а я, на бяду,
каралеўна,
І стане каменным навечна твой
кветкавы сад.

І час для мяне па-ранейшаму
будзе нязменным,
Трывалым і моцным убачыцца
кволы палац.
Ды вымеце сум, знясе боль парывам
імгненным
Вятрыска-гарэза, які ведаў праўду
пра нас...

* * *

Па вузкакалейцы надзей і няўдач
Імчацца-трасуцца жалезныя колы.
Я стала мудрэйшай,
сталёвы цягач,
Ці верыць у дзей
і сустрэч выпадковасць?

На станцыях марна так доўга чакаць
І поўніць вагоны трывогай і жалем.
Праследуе дум маіх хуткая раць —
Ад бегу іх вокны ў саставе
дрыжалі!

А шлях за туман — ці бяда, ці гульня?
Дарога-страла год адлічыць хвілінай.
І парай выходзіць жыцця мітусня,
Імкліvasць застыне адзінай карцінай.

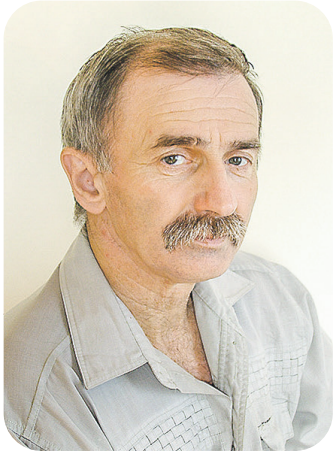
Дзецям вайны

Ля руін, схаваўшых вас ад смерці,
Стынуць слёзы — талая вада.
Зруйнавалі градам кулі-чэрці
Дом, што аднаўлю нашчадкам я.

На «разбітках» вашай юнай песні
Крокаў мужных — моцная чарга.
Памалюся ля рыпучых весніц
Дома, што вартую шчыра я.

Вы жылі так проста і сумленна —
З сонца ўсмейкай льецца цішыня.
Буду годным я і буду верным
Дому, што вартую шчыра я.

У глыбінях Памяці нятленнай
Мудрасць родных — мне надзей Свяча.
Бацькаў захаваю дар свяшчэнны
Ў доме, што вартую шчыра я.

Аляксандр БЫКАЎ

Цішыня

А за вокнамі — цішыня,
Дожджык чэрвеньскі церушыць.
Мы чакалі яго штодня,
Каб душу сваю астудзіць.

Падвялі мы ўжо колькі рыс,
Дзе і вартае праблісне...
Летуценняў і мараў спіс
У кароткім згадаем сне.

Па-за межамі шумных трас,
Дзе не чутны нават званы,

Цішыня зноў бароніць нас:
І ад праўды, і ад маны.

Бабіна лета

Ой, і што за пагодка!
Гэта лашчыцца бабіна лета —
Быццам белая котка
На каленях Жанчыны й Паэта.

Чаго хочаш, мурлыка?
Мо душы ты даводзіш няўцешнай,
Што не трэба падлікаў,
Як камусьці не трэба і вершаў?

І спагады не трэба
Ад таго, хто рагоча таемна...
Што дазволіла неба —
Тое будзе і тое патрэбна!

Ой, і што за пагодка!
Гэта лашчыцца бабіна лета,
Як пужлівая котка
На каленях Жанчыны й Паэта.

Вялля

Куды б жыцця дарога не вяла —
Так безадказна роднае губляем,
І ў кожнага ёсць гэтка ж Вялля
І кладка, што з апошняга трывае.

Служылі мы і небу, і зямлі,
Скрышылі душы і стамілі сэрцы.
Аблокі над Вяллёю паплылі —
З маленства таго даўняга, здаецца...

Грыбны верш

Ідзеш нястомна, як заўжды,
Зноў па грыбы, нібы па зоркі.
І не бяда, што ранак золкі
І нешта кволяцца гады.

Шчэ верасень не адгарэў
І шле апошнюю пяхочоту.
Адзін спадзеў — на адзіноту,
І на зіму яшчэ спадзеў...

Душа

Як ёсць, да ўсяго прывыклі...
І ў рукаце новых эпох
Змянілі анёлаў крылле
На стогны зямных дарог.

Мы, зрэшты, нябачныя цені
Сярод перамог і параз.
І зорак далёкіх мігценне
Ніяк не залежыць ад нас.

Так ёсць. І не будзе іначай.
Заўсёды плаціць нам спаўна.

І слухаць, душа як плача —
Не спіцца калі давідна.

На Каляды

Завіруха завые і сцішыцца
Пасярод незавершаных спраў,
І душы на рахунак залічыцца
Дзень чарговы, што моўчкі сканаў.

Ды за лесам самотным, за лядамі,
За шляхамі пакут і трывог,
Знаем, высьее зорка Калядная,
І збяромся за стол далібог,

Каб ізноў, па народнаму звычаю,
Шчыра зычыць з багатай куцці:
Хлеба й солі, вады крынічнае
І бязроднымі каб не сысці.

На Мядзельскім замку

Снежань. Зімы агледзіны.
Цісні мароз смялей!
Сцежка на Замак замецена —
Туды, дзе спакусны Змей,

Дзе каралевы Боны
Гарэзлівы чуюцца смех...
І быць дзе ў жыццё не ўлюбёным —
Гэта й па сёння грэх.

Галіна РАГАВАЯ

* * *

Калі хада становіцца павольнай
І ўзрост відаць не толькі па хадзе,
Калі ўжо твар ад думак грэшных, вольных
Усмейкай сарамлівай не цвіце —
Не млею ад ішчаслівых прадчуванняў,
Твае пачуўшы крокі ля дзвярэй.
Калі ў чаканні кожнага спаткання
Не так трапеча сэрца, як раней,
Я думкі па вачах тваіх чытаю,
Бо шмат спазналі разам на вяку —
Ці ты мяне кахаеш не спытаю,
А абাপруся на тваю руку.

Дазволь

Ты мне дазволь па табе сумаваць
І не хаваць свой смутак —
Мне ўсё адно на шматкі не парваць
Памяці доўгі скрутак —
І ў мітуслівым натоўпе людскім,
Дзе не развезаць скруху,
Вылучыць голас, любы такі,
І з хваляваннем слухаць.
Дай мне прайсці па тваіх слядах
Сцежкай твайёй няроўнай.
Розны ў нас аказаўся шлях —
Памяць табою поўная.
Памяццю дай мне, няхай праз боль,
Высвеціць нашы стрэчы.
Мне неразважлівай быць дазволь,
Іншы раз — недарэчнай.
Мы — у былога свайго рабы.
Рвуся з яго на волю,
Ды ўсё адно не магу забыць,
Нават калі дазволіш.

Расстанне

Не ведаю, ці ажыве касцёр
Пад прысакам, што попелам
прытрушаны.
Чыёю воляй мы ступіць прымушаны
Ў бязрадаснасці цёмны калідор,
Дзе ты адзін і мне ўжо быць адной?
Нічым не будзе гэты боль спатолены,

І стане ўсё бязгучным і бясколерным,
Бо ічасце засталася за сцяной.
Яе мы збудаваці на вачах
З папрокаў цяжкіх і з абвінавачванняў,
Нібы нічога добрага не бачылі
Ні ў ясных днях, ні ў радасных начах.
Пакуль не наступіў яшчэ той міг,
Калі хвіліны ішчасця ўжо

не помняцца,
Спытайся ты ў сваёй начной
бяссонніцы,
А ці не лепей нам было ўдваіх.
Няхай агонь кастра прагоніць дым,
Што засланяў да згоды нашай

падступы,
Пакуль ад нас адно аднога постаці
Не зніклі ў мутнай далечы зусім.

Мой свет

Мой свет немудрагелісты і просты,
Але трывалы, як сама Зямля:
Ствалы бярозак з белаю бяроствай,
Вясною ў полі свежая ралля...

Патроху суцішаецца трывога,
Калі іду ў штодзённы свой поход:
Знаёмая, у звільнах, дарога,
Узгорак утравелы, наварот...

Адно і тое ж, сэрцу дарагое
Ў малюнках явы і ў сюжэтах сноў.

Яно падмурак моцы і спакою,
Апора і аснова ўсіх асноў.

Мне добра ў гэтым коле небагатым.
Не хочацца ў далёка браць білет.
Спачатку — двор, ралля, бярозы, хата
І толькі потым — цэлы белы свет.

Каханне і любоў

Ёсць каханне, звычайна,
не вечны госць.
Дзе даўжэй яно свеціць,
а недзе — меней.
І любоў у прасветленых душах ёсць —
Аніколі не гаснуць яе праменні.

Чым цяжэй мне пад гнётам ісці гадоў
Па майёй не заўсёды квяцістай долі,
Тым цяплей мяне грэе мая любоў.
Бо каханні мінаюць, любоў — ніколі.
Ёсць каханне на свеце. А ёсць любоў
Да Радзімы, да кожнай галінкі роду
І да тых дубовых старых слупоў,
На якія навесіў ішчэ дзед вароты.

Час прыводзіць усіх да мяжы — не быць.
Ды пакуль не сышла я ў пясок ці гліну,
Буду лашчыць вачыма,
душой любіць
Гэта ўсё да апошняй сваёй хвіліны.

Ірына ТУЛУПАВА

Калі б хто сказаў Зоі, што да роздумаў пра жыццё яна спрычыніцца ў сваім ванным пакоі, яна пасмяялася б. Ванна — самы неўладкаваны куточак яе кватэры. Іншыя пакоі Зоя сям так прыбрала сама, пераклеіўшы на сценах шпалеры, паклаўшы (зразумела, з дапамогай майстроў) паркет, памяняўшы старэнькія, яшчэ з савецкіх часоў, вокны на модныя пластыкавыя шклопакеты.

Ідучы ж раніцай чысціць зубы альбо ўвечары прымаць душ, моршчылася, як ад бруду. Хоць прыбіралася тут амаль штодня, але ж адмыць зашмалцаваную кафлю не было ўжо аніякіх сіл: старое яно і ёсць старое. Краны струменілі ваду таксама без энтузізму, адкручваюць іх вентылі стала цяжкавата: сямтам з'явілася ці то ржа, ці то вадзяны камень... Ды і проста заходзіць у ванную даўно ўжо стала некамафортна.

Гэтая ванная і была доўгі час прычынай Зоінага трохі прыгнечанага настрою, тут і нават адчаю. Сама ж ведала: хочаш выветліць, якая гаспадыня ў кватэры, зайдзі ў яе прыбіральню і ванную. Калі там бедлам, ніякія хрустальныя свяцільні ў гасцінай і італьянская плітка на кухні не ўратуюць.

Яна ж лічыла сябе спраўнаю ў гаспадарцы. Таму, задумаўшы рамонт, Зоя арганізавала амаль што кастынг брыгад-будаўнікоў. Балазе, аб'яў у інтэрнэце з прапановай зрабіць «усё пад ключ» сустракалася шмат. На розных сайтах з неверагодна заманлівымі, фантастычнага выгляду здымкамі, якія ілюстравалі ўсе магчымыя варыянты пераўвасаблення ваннага пакоя ў памяшканне Зоінай мары, заклікалі наведвальнікаў да дыялогу.

Дзяўчына выпісала на паперку з дзясятка тэлефонных нумароў і па чарзе абзвоньвала кандыдатаў. Некаторым адмаўляла адразу ж, калі чула цану альбо проста не падабаўся голас: часам няўпэўнены, з блытанаю гаворкаю. «Хіба такі чалавек зможа нешта талковае зрабіць?» — так думалася Зоі, і небеспадстаўна: чалавек працы лаканічны і дакладны.

Некалькі менеджараў прыязджалі ў кватэру: зрабіць неабходныя замеры і скласці больш дакладны план работ.

Найлепшым з усіх прэтэндэнтаў падаўся Зоі абліцоўшыч-плітчнік Жэня, які прыйшоў не адзін, а з сантэхнікам. Напэўна, каб вырашыць, дзе будзе стаць новая ванна і на якой вышыні гаспадыня мяркуе ўстанавіваць новыя змяшальнікі. Саіскальнікі былі, па ўсім відаць, яшчэ і равеснікам Зоі, таму спадзявалася на паразуменне, лёгкасць зносін і што працаваць яны змогуць хутка і добра.

Гаварыў Жэня няшмат, і ўсё па справе. Сантэхнік Віталь дык і зусім маўчаў. А Зоі якраз і спадабаўся такі іх дзелавы падыход ды ўпэўненасць у сваіх сілах.

За свае няпоўныя трыццаць Зоя паспела ўжо пераканацца: чалавек, які шмат гаворыць, перасыпаючы маналог спецыяльнымі тэрмінамі, як правіла, працаваць не ўмее. Прасцецкі заклапочаны твар Жэні з адной толькі зморшчынкай на лбе як бы гаварыў: усё зробім лёгка і дыхтоўна, для хвалявання няма прычыны. Заўвагі і пажаданні гаспадыні ён слухаў, не перапыняючы яе: маўляў,

гавары, што хочаш і колькі хочаш, а я сваю справу ведаю.

Нечаканае пачалося ў першы ж дзень працы. Прыехалі работнікі не ў восем гадзін раніцы, як спадзявалася Зоя, і нават не ў дзевяць, калі ўжо дазваляецца грукатаць без рызыкі наклікаць на сябе гнеў суседзяў, а ажно а палове дванаццатай. Гэтаксама ўпэўнена, як учора расказваў пра неабходныя работы, сёння Жэня з парога запытаўся пра свабоднае месца ў халадзільніку. Маўляў, яны з напарнікам узялі з сабою ежу на абед, трэба каб не скісла. Зоя, трохі збянтэжаная папярэднімі развагамі пра неабходную гасціннасць і пра тое, ці варта ёй карміць нанятых работнікаў, выдыхнула: яны сябе самі забяспечаць. Трошкі сціснуўшы сваю ўнутраную прастору, не даючы волі іншым думкам — пра сціпасць і яе межы (сама Зоя не рызыкнула б у чужых людзей пытацца пра халадзільнік, засаромелася б), пасля нядоўгай паўзы прапанавала свабодную паліцу. А і праўда, трэба ж хлопцам паесці! Галоўнае, каб нічога не адцягвала ад працы.

— А дзе тут у вас кураць? — ветліва запытаўся Жэня, як толькі прынёс і размясціў ва ўсіх кутках вітальні і пасярэдзіне яе інструмент для працы. Яго было шмат, і, аглядаючы прынесеныя прылады: пліткарэз, пустыя ведры, пыласос, нейкія анучы, драбіны і яшчэ немаведама што ў мяшках, Зоя знійкавала. Інструмент не толькі красамоўна гаварыў пра тое, што ім карысталіся, а быццам крычаў, прасіў, каб яго памылі. Прымаючы як належнае і гэта, Зоя зноў запыталася ў сябе, ці варта было распачынаць «будоўлю».

— Дык дзе ж можна курыць? — дастаючы цыгарэту з новага пачка, Жэня, здаецца, збіраўся прыкурыць тут жа, у вітальні.

Зоя не курыла сама, але бачыла, што суседзі спускаюцца нават з высокіх паверхаў і выходзяць пускаць дым на двары. У пад'ездзе нікацінавага паху не адчувалася.

— Мы ж не находзімся столькі! — абурыліся работнікі, зірнуўшы на балконе.

— Там кветкі, туды не пушчу! — нязлосна, на ўсмешцы запырэчыла Зоя. Невядома чаму, ёй у гэты момант падалося, што сказала не так, як хацелася, вяла і невыразна, і ўсмешка не змякчыла сэнсу сказаўнага, а, наадварот, акцэнтавала адмоўнае, што пачынае прарастваць паміж ёй і імі.

З балкона дзяўчына бачыла, як абліцоўшычкі закурылі на парозе перад пад'ездам і, відаць, яшчэ доўга, пускаючы дым у блоккі, абмяркоўвалі першую нечаканую забарону для іх.

Вярнуўшыся на паверх, Жэня і Віталь працягвалі аглядацца.

— А можна карыстацца вашым чайнікам? — Упэўнена падыходзячы да пліты, пацікавіўся «брыгадзір». — Мы кавы вып'ем, у роце перасохла.

Яны размясцілі свае кубкі якраз пасярэдзіне стала, тут жа выставілі слоікі з каваю і цукрам, сподачкі. Так што для Зоі і яе філіжанкі месца на стале ўжо і не засталася. І хоць не збіралася яна з незнаёмцамі чаеваць, чарговы раз адчула няёмкасць.

Не, людзі без комплексаў беспамылкова знаходзяць прастакоў, якія своечасова не дадуць ім адпор, а будучы прыцішана змагацца са сваёй безнадзейнай ветлівасцю.

«Можа, я доўга жыла адна і адвыкла ад усяго гэтага?» — у думках папракала сябе дзяўчына, дзівячыся, як спрытна работнікі адваёўвалі метр за метрамі тэрыторыі і пазіцыю за пазіцыяй

Рамонт

Апавяданне

ва ўнутраных перакананнях. Ёй, хударлявай паненцы ростам метр пяцьдзесят восем, пакоі падаваліся прасторнымі і шырокімі, а тут раптам звужаліся і захламіліся. І ці справа толькі ў квадратных метрах?

— А дзе нам можна пераапрунуцца? — густыя і доўгія вейкі Жэні так безабаронна-бесклапотна міргалі, што Зоя зноў папракнула сябе. А і праўда, чаму яны павінны туліцца ў ванным пакоі? Там трэба працаваць. Магла б падрыхтаваць для іх гасцёўню...

У галаве мільганула думка, што нешта ўсё ж не так. Аналіз сітуацыі напрошваўся, ды не было калі. Майстры патрабавалі ўвагі, пыталіся пра зэдлік, інструмент, табурэткі, падручныя матэрыялы.

Калі хлопцы занялі кухню і вітальню, падабрэлі пасля кавы, расчырванеліся і нават пачалі выхваляцца. Маўляў, бывала, і не такія пакоі ўпрыгожвалі, і разгарнуцца было дзе, а гаспадары давалі ім цалкам усё жылое памяшканне. Нават пакідалі ключы. Таму што яны — таленты, а таленту патрэбна прастора!

«Можа, хто і адважваўся на тое, каб пакінуць ключы зусім незнаёмым людзям», — разважала Зоя, адчуваючы, што яна і работнікі зусім па-рознаму ўспрымалі іх вымушанае суседства-супрацоўніцтва. «Хутка яны ўсё зробяць і назаўсёды сыдуць!» — супакойвала сябе дзяўчына. Ужо некалькі дзён прайшло, як яна засталася без ванны і душа.

«Майстры» тым часам складалі спіс неабходных закупаў: акрамя сантэхнікі і пліткі трэба было набыць яшчэ клей, тынкоўку, цвікі, самарэзы, мяшкі для смецця, кліпсы для пліткі, пэндзлікі, мятлу, будаўнічыя пальчаткі... Спіс атрымаўся вялізны, і грошай спатрэбіцца нямала.

— Мы самі ўсё закажам, вам прывязуць адразу ж! — па-змоўніцку падміргнуў Жэня. — У мяне ёсць у інтэрнэце раме знаёмыя. Не сумнявайцеся, гаспадыня! Усё будзе ціп-топ!

Хлопцы паабедалі, выпілі кавы, перакурылі, яшчэ выпілі кавы і... паехалі да хаты. Прывезеныя слоікі, талеркі, кавы так і засталіся на непрыбраным сталі. Першы працоўны дзень скончыўся.

Другі пачаўся з дастаўкі. Прывезлі ажно 10 (!) мяхоў тынкоўкі. Зоя жахнулася: куды столькі? Пакой паўтара на паўтара метры — калі выраўноўваць сцены, дабаўляючы сантыметрамі таўшчыню, то туды нават увайсці будзе праблематычна. Але майстроў, падобна, гэта не цікавіла. Іх задача — выканаць агавораны аб'ём работ. Што стане з пакоем — справа іншая.

Пакуль напарнік разглядаў дастаўленыя матэрыялы, Жэня доўга і, з яго пункту гледжання, кампетэнтна тлумачыў Зоі перавагі сучасных тэхналогій. Гаварыў без перапынку, не даючы магчымасці задаць пытанні. Пераконваў гаспадыню, што так, як робяць яны, не зможа ніхто.

Ну вось, пачалося «красамоўства», з сумам канстатавала гаспадыня. Памылілася, відаць, выбіраючы брыгаду. Нішто так не спусташае, як беспрадметная балбатня ні аб чым.

— А пальчаткі? — абурывіўся напарнік, звяртаючыся да Зоі. — Чаму вы іх выкраслілі са спіса? Як жа мы будзем працаваць? У мяне за адзін заказ дзве пары зношваецца!

Зразумела, Зоя нічога не выкрэслівала. Напэўна, нешта не дагледзела служба дастаўкі.

«За што ж тады плата бярэцца?» — дзяўчына наўздагон вуснай дамове з майстрамі шукала неагавораныя пункты. Грошы за працу яны запатрабавалі

вялікія. Зоя не таргавалася, разумеючы фразу «пад ключ» вельмі дакладна. І спадзявалася, што пазбегне клопатаў пра спадручныя матэрыялы. Яна нават не дапускала, што агаворваецца толькі аплата працы выканаўцаў.

Насамрэч, усе непаразуменні — ад недагаворанасці.

Пальчаткі сталі апошняю кропляю ў келіху Зоінага цягнення.

— А можа, вам пыласос прафесійны купіць? Што вы так мала просіце? — выбухнула дзяўчына і сама спалохалася сваёй бесцырымоннасці. Навошта яна так? Мяжа ў чалавечых узаемаадносінах вельмі тонкая. І важна не кінуць фразу, якая не дасць павярнуць назад. Хаця ёсць моманты, калі бакі гавораць адно аднаму ўсё як ёсць, нават у больш жорсткай форме. І ніхто не крыўдзіцца.

Майстры выпілі кавы, пакруцілі ў руках цыгарэты, паабедалі — гэта быў іх абавязковы рытуал. І паехалі дадому.

Трэці працоўны дзень прынёс навіну. Аказалася, хлопцы прыехалі забіраць інструмент, бо працаваць больш не будуць. «Каб ніхто не крыўдзіўся», — патлумачыў Жэня.

Напарнік павольна збіраў інструмент, а Жэня ўсё хадзіў і хадзіў за Зоіяй і мармытаў нешта пра дызайнерскія рашэнні, якія яны планавалі рэалізаваць у ваннай, пра дарагія і прыгожыя рэчы, што можна было б заказаць яшчэ для аздаблення інтэр'еру, пра тое, што не варта крыўдзіцца...

«Пэўна, чакаюць, што папрашу іх застацца. І тады яны яшчэ больш узнімуць цану, запатрабуюць пальчаткі, паставяць свае кубкі на стол...»

— Не буду вас затрымліваць, — лаканічна прамовіла Зоя. І адчула, як хутка вярнулася да яе страчаная душэўная раўнавага. Стала свабодна і ўтульна.

На наступны дзень яна запыталася ў мамы пра майстра, які дапамагаў той зрабіць рамонт на кухні, дазванілася і запрасіла да сябе. Прыйшоў дзядок гадоў каля шасцідзесяці. Зняў чаравікі ў тамбуры, куртку пакінуў у куточку ў вітальні. Паглядзеў на ванны пакой, падзіўўся з гары заказанай і непатрэбнай тынкоўкі і ўзяўся за працу. Клаў плітку адзін, ціха і спакойна. Быў удзячны, калі Зоя раз-пораз запрашала яго на чай з бутэрбродамі. Ціха і спрытна ўстанавіў мойку, абліцаваў сцены пліткай, нават прыступку, каб зручней залазіць у ванну, зрабіў. Дзіўна, але з кожным яго крокам кватэра становілася большай, як быццам расступаліся нябачныя сцены. А ўсяго толькі абнавіў інтэр'ер. Сапраўдны ўмалец! Якія розныя бываюць майстры!

Калі Зоя напоўніла новую ванну вадой — яна аказалася празрыста-блакітнаю. Аказваецца, старая ванна не перадавала нюансы колераў і адценняў, ад якіх дзяўчына за доўгі час адвыкла. Са здзіўленнем адзначыла, што і маленькі «хрушчоўскі» пакойчык можа стаць жаданым куточкам для адпачынку. З задавальненнем расслабілася, адчула, як вада змывае ўсё лішняе, што непатрэбным цяжарам легла на плечы. Амывалася цела, прасветленыя думкі лёгка кружылі галаву.

Ванны пакой зіхацеў новымі свяцільнікамі, люстраной шафкай, латуннымі змяшальнікамі. І ад гэтага рабілася хораша, высыпала ўпэўненасць, што і ва ўсім далейшым жыцці не прадбачыцца аніякіх непрыемнасцей і перашкод.

Насамрэч, жыццё не варта сціскаць да памераў, якія хтосьці намерываўся вам дыктаваць.

Жыццём трэба наталяцца, а не марнаваць яго.

Не без загадак

Чэrvенскія памяtnыя даты рускіх пісьменнікаў — Аляксандра Пушкіна і Ганны Ахматавай — падахвоцілі больш уважліва прыгледзецца да аркушаў раней перагорнутай, але на нейкі час пакінутай без увагі архіўнай спадчыны. Без замаху на пафаснае, хоць і пастфактумнае, прысуджванне да літаратурнай класікі — з мэтай выявіць штосьці новае ці прапанаваць свежы ракурс погляду на эпізоды ўласна беларускай юбілейны.

У фондзе старадрукаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі звяртае на сябе ўвагу рэдкі мініяцюрны зборнік (11,3 x 8,5 см) прадстаўніцы Сярэбранага веку рускай паэзіі — «*Anno domini MCMXXI*», які засведчыў не толькі вежавы этап у творчасці аўтара, але і злом гістарычных эпох (выразная скіраванасць на малітоўнасць еўрапейскага Сярэднявечча і Адраджэння), зафіксаваны нават у выхадных рэпрэзентацыях кнігі.

Месца выдання — Пецярбург (а не Петраград); да таго ж выдавецтва «*Petropolis*». На вокладцы 1922 год, на тытульнай старонцы 1921-ы. На дзень мінулы ківаюць нават змененыя адрасы друкаванага слова Паўночнай сталіцы: «Отпечатано в 15-й Государственной типографии (бывш. Голике и Вильборг) в октябре 1921 года под наблюдением В. И. Анисимова...»

Exegi monumentum

Першы вопіс фонду № 17 «Максім Лужанін» налічвае 2577 адзінак захавання. Паэт, прэзаік, публіцыст, сцэнарыст. Лужанін-перакладчык агучыў па-беларуску асобныя творы Гоголя, Грыбаедава, Радзішчава, Шолахава, Буніна, Маякоўскага. У ранейшым прыватным зборы збегаліся газетныя выразкі, часопісныя

старонкі з майскіх і чэrvенскіх нумароў «ЛіМа», «Звязды», «Полымя» за 1949 год — пераклады з А. Пушкіна. Па-чытаем некалькі хрэстаматыйных строф у выкананні прызнанага майстра слова:

«Да А. П. Керн»

*Я помню дзіўнае імгненне:
Перада мной паўстала ты,
Як пралятаючае сненне,
Як геній чыстай пекнаты.*

*Праз боль і смутак невымоўны
За безразважнай мітуснёй
Мне чуўся голас твой чароўны
І мілы воблік сніўся твой. <...>*

* * *

*Я вас кахаў; быць можа, мімаволі
Каханьня жар у сэрцы не пагас;
Няхай яно вас не трывожыць болей;
Я не хачу нічым засмучаць вас.*

*Я вас кахаў бязмоўна, адзінотна,
То боязь чуў, то рэўнасць зазнаваў;
Я вас кахаў так шчыра, так пяшчотна,
Як дай вам бог, каб іншы пакахаў.*

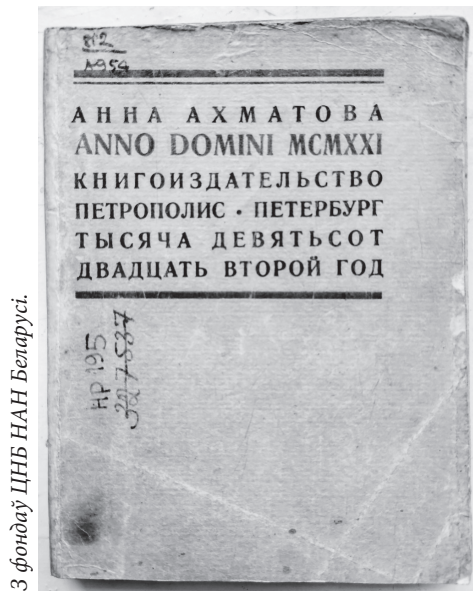
Перастварэнне славутага верша «Помнік» пасля публікацый 1949 г. на старонках «Звязды» (5 чэrvеня) і «Полымя» (№ 6) праз дзесяць гадоў прагучала на біс у беластоцкай «Ніве» (7 чэrvеня 1959 г.).

Два крылы

Да фонду № 17 ЦНБ НАН Беларусі далучаны матэрыялы Яўгеніі Пфляўмбаўм, спадарожніцы жыцця Максіма Лужаніна. Два пераклады з Ахматавай («***Вее вецер лебядзіны...», «***Мы з табой, друг мой, не падзелім...») — сведчанні яе творчай лепты ў юбілейную скарбонку 1964 года:

* * *

*Вее вецер лебядзіны,
Неба сіняе ў крыві,*

З фонду ЦНБ НАН Беларусі.

Зборнік Г. Ахматавай. 1921 г.

*Надыходзяць гадавіны
Першых дзён тваёй любві.*

*Ты мае раскідаў чары.
Як вада, плылі гады
Ды цябе яны не стараць,
Ты такі, як быў тады.*

*Толькі даўнасці крыло —
Супакойнае чало.*

Паводле архіўных сведчанняў, да ахматаўскага слова звяртаўся і Максім Лужанін:

* * *

*Па-над кузняй за ваколіцай
Уздываецца дымок.
Зноў са мной, тваёй нявольніцай,
Ты ніяк пабыць не мог.*

*Не рвануся наўздагонку я,
Загусае змроку цень,
І кладуцца промні тонкія
На нязмятую пасцель.*

Вынікі праверкі гатоўнасці перастваральнага пяра суправаджаюць каментарый, якія выходзяць на значна большы творчы абсяг: «Гэта, як гавораць зараз, у першым чытанні, пераклад радкоў Ахматавай. Блок, Гумілёў, Ахматава так і не перакладзены ў нас. Толькі паварушаны няўмелымі рукамі. А да Цвятаевай падступіцца страшна. Але і на яе знойдуцца Спрыначаны і Паповы. Як на Багдановіча»

Выдавецкае вока, чытацкая любоў

У біяграфіі Я. Пфляўмбаўм вядомы факт, што ў 1935—1945 гг. яна працавала ў Маскве рэдактарам Абароннага дзяржаўнага выдавецтва («Оборонгиз»). Але зместавага напаўнення гэтая канстатацыя практычна не мае.

Чатыры моцна пажоўклыя аркушы з рукапісамі вершаў Г. Ахматавай 1924—1945 гг. з абодвух бакоў не могуць не прыпыніць увагу і спарадзіць шэраг пытанняў. Вядома, сенсацыйнай была б прыналежнасць аўтографаў самому аўтару. Зрэшты, не зашкодзіла б тэксталагічная экспертыза.

Некаторыя тэксты закрэслены, ёсць рукапісныя паметкі, дапіскі і заўвагі неўстаноўленых асоб. Відавочна, вялася рэдактарская падрыхтоўка нізкі вершаў да друку. Нешта *выкасоўвалася* (любімае слоўка М. Лужаніна) сінім алоўкам. Можна меркаваць, да гэтай працы так ці інакш была далучана рэдактар Я. Пфляўмбаўм. А што гэтыя аркушы, захаваныя праз многія дзесяцігоддзі, былі вельмі важныя для яе — тут і сумнявацца не даводзіцца...

Творчыя крылы судакранаюцца: праз пераклады, працу з рукапісамі, чытацкі дотык да друкаванага тэксту. Таму і літаратурная класіка нас нязменна кранае і заахвочвае да ўласнага палёту.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Прыхільнікам спадчыны Васіля Быкава

«Васілёк у жыцце Беларусі» — пад такой назвай у ДOME Валянціна Таўлая Лідскага гісторыка-мастацкага музея адкрылася часовая выстаўка, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. У ДOME-музеі 19 чэrvеня, у дзень нараджэння класіка беларускай літаратуры, сабраліся лідскія творцы.

У экспазіцыі можна пабачыць асабістыя рэчы Васіля Уладзіміравіча Быкава, якія захоўваліся ў хатнім архіве сына пісьменніка таксама Васіля (Васільевіча) у Гродне. Яны былі перададзены падчас сустрэчы на яго кватэры аўтару гэтых радкоў, тады студэнту, але ўжо супрацоўніку лідскага музея. Было гэта 12 снежня 2012 года. У той дзень было ўзята інтэрв'ю ў сына знакамітага пісьменніка, змешчанае ў матэрыяле «Дар бацькі нікому не перадаўся» (газета «Звязда», № 208 (27573) за 2 лістапада 2013 г.). І вось надышоў момант пазнаёміцца з арыгіналамі, тымі рэчамі, якімі ў свой час карыстаўся народны пісьменнік Беларусі. А гэта запісныя кніжкі В. Быкава з чарнавымі рукапіснымі накідамі да твораў, якія нідзе не друкаваліся (да рамана «Лесвіца» і інш.), рэдакцыйныя лісты-адказы Васілю Быкаву, ручка, якой карыстаўся пісьменнік, яго пасведчанне дэпутата Гродзенскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных БССР ад выбарчай акругі № 225, запрашальны білет на вечар, прысвечаны 50-годдзю з дня нараджэння пісьменніка.

Таксама можна было ўбачыць шэраг фотаздымкаў, якія ў свой час перадаў лідскі журналіст Аляксандр Жалкоўскі. На іх — сустрэчы В. Быкава ў складзе з дэлегацыяй ў 1975 годзе, куды ўваходзілі таксама Р. Барадулін і кіраўніцтва саўгаса Тарнова Лідскага раёна; паездка ў Ліду на сустрэчу з вучнямі СШ № 8 у лютым 1976 года. Ёсць фотаздымак 1973 года, на якім Васіль Быкаў у Лідскім краязнаўчым музеі, дзе разам з пісьмен-

нікам не менш вядомыя Рыгор Барадулін і Генадзь Бураўкін, дырэктар музея Яўгенія Брэйва. Ёсць і здымак, на якім адлюстравана сустрэча з пісьменнікамі ў Гудзевічах (Мастоўскі раён) у маі 1967 года, якую арганізавалі Алесь Белакоз і рэдакцыя раённай газеты «Зара над Нёманам», дзе прысутнічаюць Валянціна Жалкоўская, Аляксей Пяткевіч, Данута Бічэль, Вера Белакоз, Аляксандр Жалкоўскі, Алесь Белакоз. Усё гэта было вырашана паказаць наведвальнікам, прыхільнікам спадчыны сёлетняга юбіляра.

Да ўвагі тут прадстаўлены стосы матэрыялаў і кніг, якія былі падпісаны куратару выстаўкі і аўтару гэтых

радкоў сынам пісьменніка, былым дырэктарам музея Васіля Быкава ў Гродне Мікалаем Мікалаевічам Мельнікавым і інш., а таксама серыя кніг, укладальнікам якіх з'яўляецца даследчык жыцця і творчасці В. Быкава Сяргей Шапран.

Так, сярод прысутных на мерапрыемстве былі і тыя, хто меў магчымасць сустрэцца з класікам. Яшчэ ў студэнцкія гады кансультаваўся ў яго лідскі пісьменнік Уладзімір Васько. Ён з цікавасцю распавёў прысутным пра тыя шчаслівыя моманты. Дарчы, лідскі творца неаднаразова дзяліўся гэтымі ўспамінамі ў мясцовай прэсе і ў сваіх кнігах. Захавалася ў яго і перапіска з В. Быкавым, а менавіта пісьмы, якія датуюцца 20.01.1966 г. і 18.09.1973 г. Іх, між іншым, У. Васько перадаў у фонды музея, і яны таксама знайшлі месца на выстаўцы. Так, доказам таго, што ў свой час адбываліся паміж імі сустрэчы, стаў урывак з аўдыякнігі ўспамінаў «Доўгая дарога дадому» ў выкананні самога Васіля Быкава.

З народным пісьменнікам Беларусі ў свой час былі знаёмы лідскія літаратары Міхась Мельнік, Алесь Бурак, Ларыса Канчэўская. З іх успамінамі, ліставаннем з народным пісьменнікам таксама можна пазнаёміцца на выстаўцы.

Трэба зазначыць, што шматлікія мерапрыемствы ў гэтым годзе праходзяць у рамках 80-годдзя з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Васіль Быкаў — адзін з тых, хто набліжаў Перамогу, вызваляў землі ад варожых нашэсцяў, аб чым напісаў нямала мастацкіх твораў. І таму выстаўка, якая разгарнулася ў ДOME Валянціна Таўлая, актуальная.

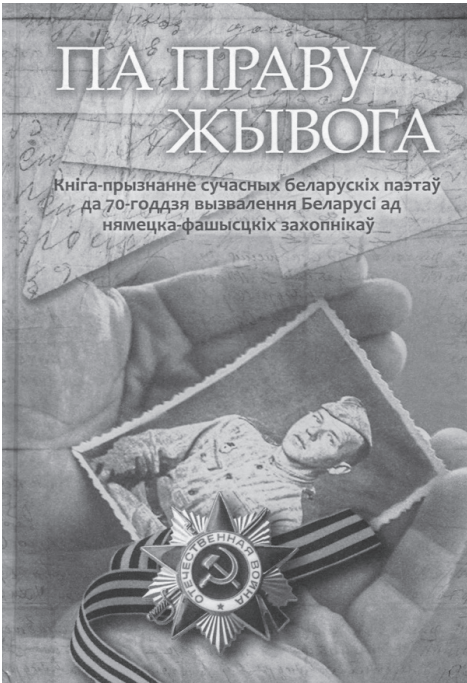
Алесь ХІТРУН,
навуковы супрацоўнік
Лідскага гісторыка-мастацкага музея
Фота аўтар

Сімвалічны зямны паклон

Чытачы ўвогуле нячаста святкуюць юбілеі кніг. Гэта адбываецца, калі выданне стала неад’емнай часткай жыцця, як блізкі сябар ці родны чалавек. Менавіта таму ў гродзенскай сярэдняй школе № 12 імя В. В. Бабко адзначылі 10-годдзе кнігі «Па праву жывога» (Мінск, выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», 2014. Укладальнік Т. Ф. Рослік).

Выхад так званай кнігі-прызнання сучасных беларускіх паэтаў быў прымеркаваны да 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. На старонкі тэматычнага выдання разам з творамі аўтараў з усёй Беларусі трапілі вершы сучасных паэтаў з Гродна і Гродзенскай вобласці — Людмілы Кебіч, Браніслава Ермашкевіча, Пятра Сямінскага, Анатоля Апанасевіча, Мар’яна Дуксы, Алены Руцкай, Людмілы Шаўчэнкі, Галіны Самойлы, Віктара Куца, Рыгора Гармаша і іншых.

На працягу дзесяцігоддзя кніга жыве, чытаецца, яна запатрабавана ў гродзенскіх школах, дапамагае моладзі спасцігаць навуку любові да Радзімы, выходзяць увагу і павагу да трагічных і гераічных старонак гісторыі. З дапамогай пранікнёных радкоў ваенна-патрыятычнай лірыкі хлапчукі і дзяўчаты адчуваюць боль беларускай зямлі, якая апынулася пад фашысцкай акупацыяй, і радасць гераічнага вызвалення нашага краю

арміяй адзінага савецкага народа. Значны асветніцка-выхаваўчы эфект ідэйны змест кнігі набывае ў нашы дні, калі Беларусь святкуе 80-годдзе вызвалення ад фашысцкай навалы. Гэтае лірычнае прызнанне, сімвалічны зямны паклон паэтаў подзвігу воінаў-вызваліцеляў з’яўляецца і прызнаннем неабходнасці максімальнай кансалідацыі беларускага грамадства.

Шмат гадоў вучыць гродзенскіх школьнікаў цаніць добрую кнігу Алена Вітальеўна Руцкая, літаратуразнаўца,

заслужаны настаўнік Беларусі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, педагог-метадыст з паўвекавым стажам. У СШ № 12 Алена Вітальеўна ініцыявала і рэалізавала ўжо цэлы шэраг творчых праектаў для старшакласнікаў. Мэтамі гэтых праектаў з’яўляюцца папулярызаванне сучаснай айчынай літаратуры, знаёмства з творчасцю пісьменнікаў-землякоў, пашырэнне чытацкага кругагляду моладзі, накіраванне яе творчай энергіі ў стваральнае рэчышча. Як тлумачыць сама педагог, праекты-прэзентацыі тэматычных літаратурных зборнікаў ажыццяўляюцца ў некалькі этапаў. Першы этап мае рэкламны характар. Настаўнік робіць агульнае анатацыйнае паведамленне аб зборніку. На другім этапе вучні выбіраюць са зборніка творы, якія ім найбольш спадабаліся, і рыхтуюць па іх вусныя або пісьмовыя водгукі, а таксама выразнае чытанне асобных твораў. Трэці этап — гэта падрыхтоўка мультымедычнага праекта, куды ўваходзіць выбар інфармацыі, распрацоўка сцэнарыя прэзентацыі, падрыхтоўка слайдаў і тэкстаў да іх. Чацвёрты этап — прэзентацыя відэапраекта, што супраджаецца інфармацыйнымі каментарыямі, водгукамі і выразным чытаннем. Пры магчымасці праводзіцца і сустрэча з рэгіянальнымі аўтарамі.

Дапамагае адзінаццацікласнікам знаёміцца з сучаснымі кнігамі і настаўніца беларускай мовы і літаратуры Святлана Пятроўна Прышчэпчык. Яна вучыць не толькі ўважліва чытаць, але і аналізаваць прачытанае.

На працягу дзесяцігоддзя кніга жыве, чытаецца, яна запатрабавана ў гродзенскіх школах, дапамагае моладзі спасцігаць навуку любові да Радзімы, выходзяць увагу і павагу да трагічных і гераічных старонак гісторыі. З дапамогай пранікнёных радкоў ваенна-патрыятычнай лірыкі хлапчукі і дзяўчаты адчуваюць боль беларускай зямлі, якая апынулася пад фашысцкай акупацыяй, і радасць гераічнага вызвалення нашага краю арміяй адзінага савецкага народа.

Дзякуючы сумесным намаганням вучняў Анастасіі Эйсмонт, Андрэя Астапчэні, Дар’і Клікс, Дарыны Бардзянюк, Рэнаты Гарбоўскай, Валерыі Барычэўскай, Рамана Дзіскаўца, Ганны Альшэўскай, а таксама іх дасведчаных педагогаў, у гродзенскай школе адзначылі сапраўды ўнікальнае свята — юбілей добрай беларускай кнігі, якой споўнілася дзесяць гадоў, і юбілей лёсавызначальнай для ўсіх нас гістарычнай падзеі, якой сёлета споўнілася восем дзесяцігоддзяў. Напісаныя юнакамі шчырыя аналітычныя водгукі на творы сучасных паэтаў-землякоў са зборніка «Па праву жывога» сталі вынікам патрыятычнага выхавання моладзі.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Вецяроўка ўзаемнасці

Нібы і сапраўды, «няма аповесці журботнейшай на свеце, чым апавесць аб Рамэа і Джульеце». Хоць, калі добра падумаць, складвалася ўсё няпроста не толькі ў каханні юных персанажаў з аднайменнай п’есы Уільяма Шэкспіра. Ды і ў многіх выдатных людзей, не кажучы аб простых смяротных. Аднак знакамiтыя заўсёды на віду. Як, скажам, Карл Маркс. Не паспеў адсвяткаваць 19-годдзе, як настолькі загахаўся ў Жэні фон Вестфален, што адразу загахаў з ёю ажаніцца. Толькі з гэтага нічога не атрымалася. Мала таго, што яна была на чатыры гады старэйшай, з’яўлялася дачкой двараніна, бацькі ніяк не маглі змірыцца з тым, што іх зяцем будзе сын яўрэйскага суддзі.

Праўда, загаханыя ўсё адно працягвалі сустракацца. А яшчэ патаемна абвянчаліся ў адной з пратэстанцкіх цэркваў. Афіцыйна сталі мужам і жонкай толькі праз сем гадоў. Жэні было ўжо 27. Для свайго часу ўзрост нявесты значны. Але доўгае чаканне, нарэшце, прынесла абодвум шчасце. А яшчэ паспрыяла таму, што Карл Маркс, перш чым стаць заснавальнікам марксізму і напісаць

Дваццаць вершаў у кніжачцы, у другой палове якой змешчаны і арыгіналы твораў. Наўгад адкрываю і — о цуд! — лепш і не прыдумаш. На развароце «Дзве песні да Жэні». Назвы іх — «Шукаў» і «Знайшоў». Па іх няцяжка здагадацца, чаго шукаў, прабачце, каго шукаў і каго знайшоў... Не, ніякі не лірычны герой, бо за кожным прамоўленым словам юнага паэта — не чые-небудзь пачуццё, а толькі тое, што непакоіла яго самога. І, канешне, напісанае нават у думках для друку не прапаноўвалася, бо ўсё сказанае было настолькі сваё, у добрым сэнсе інтымнае, што іншыя гэта не заўсёды і зразумеюць.

«Маніфест Камуністычнай партыі» (разам з Фрыдрыхам Энгельсам) і «Капітал», стаў... паэтам. Гэта адбылося ў 1836—1837 гадах, калі і прыйшло да яго першае, якое стала і апошнім, каханне.

Усё прыгадалася, калі сярод ладных стосікаў мініяцюрных кніг у сваёй бібліятэцы пачаў перачытваць кніжачку, сціпла названую «Карл Маркс. Лірыка». Выйшла яна ў 1989 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» накладам 5 тысяч асобнікаў. Калі пашанцуе, заўзятая кнігалюбы, бадай, напаткаюць яе сярод букіністычных выданняў. Яна варта таго, каб мець яе ў сябе, бо, як сведчыць у невялічкай прадмоўцы аўтар перакладу з нямецкай мовы Васіль Сёмуха, «з адлегласці нашых дзён мы бачым усё далейшае жыццё Карла Маркса і Жэні, пранесенае праз дзесяцігоддзі каханне, пачатак якога і ў гэтых вершах, шчасце ў дзеях і гора сямейных страт. У маладога паэта яшчэ ўсё наперадзе — жыццё поўнае тытанічнага змагання, працы і цяжкіх ахвяр. Наперадзе неўміручасць генія, а пакуль што — вялікае Каханне, радаснае і хваляючае, толькі якое і можа нарадзіць жаданне,

Каб з табою быць разам і ў смерці, Вецяроўка адным вяць з Табою на свеце».

Дваццаць вершаў у кніжачцы, у другой палове якой змешчаны і арыгіналы

твораў. Наўгад адкрываю і — о цуд! — лепш і не прыдумаеш. На развароце «Дзве песні да Жэні». Назвы іх — «Шукаў» і «Знайшоў». Па іх няцяжка здагадацца, чаго шукаў, прабачце, каго шукаў і каго знайшоў... Не, ніякі не лірычны герой, бо за кожным прамоўленым словам юнага паэта — не чые-небудзь пачуццё, а толькі тое, што непакоіла яго самога. І, канешне, напісанае нават у думках для друку не прапаноўвалася, бо ўсё сказанае было настолькі сваё, у добрым сэнсе інтымнае, што іншыя гэта не заўсёды і зразумеюць. Як быццам проста сказана, без вобразнай вычварнасці, і разам з тым за ўсім голас сэрца, спакутаванага без няпэўнасці, і душы, якой хочацца пастаянна адчуваць з сабою душу, табе блізкую, такую, якая будзе ў суладдзі існаваць з тваёю.

У першым з прыведзеных вершаў прысутнічае жыццёвая няўпэўненасць,

правільней — сумненне ў тым, ці ёсць на тваё каханне ўзаемны адказ. Гэта прымушае шукаць тую прастору, у якой будзеш не адзінокім, а зразумелым сваімі пачуццямі. Канешне, праз ўзаемнае каханне:

*Пусці, не заступай мне мэту.
«Куды табе?» — Шукаю свету!
«Ці ж мала вольных сцежак тут —
Там зор утульна, тут буры гуд!»*

Толькі ў таго, як сведчыць верш «Знайшоў», хто памкнёны вялікай мэтай імкліва цягне свет, дзе «зор утульна»:

*Лячу, а посвіст крыл, іх шорах
Аб скалы глушыцца па горах,
І з зоркамі залучаны зрок —
Бо не магу адвесці ўбок.*

Гэты палёт працягваўся, таму што «свабоднай, залатой душы // Ніякі змрок не задушыў». Так было да той часіны, пакуль не прыйшло ўсведамленне, што ўжо ніякай патрэбы ў пошуках іншых сусветаў няма. Далейшыя патугі марныя. Ужо гэты свет у каханай «сам светам стаў».

У кніжачцы не толькі творы, прысвечаныя Жэні фон Вестфален. Ёсць і вершы, у якіх юны Карл Маркс увогуле задумваецца над жыццём, шукаючы ў ім сваё месца. Гэта асабліва відавочна з чатырохрадкоўя:

*Фіхто, Кант эфірныя пустэчы
Зведалі наскрозь і спрэс;
Я ж у кожнай пад нагамі рэчы
Разгадаць спрабую сэнс.*

Узаемнае каханне да Жэні фон Вестфален і дамагло Карлу Марксу ў многім стаць тым, кім ён стаў. У нечым журботнае спачатку, яно стала для абодвух жыццёвай апорай.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Акварэльны свет

У Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася персанальная выстаўка «Прастора святла і колеру: акварэль» члена Беларускага саюза мастакоў, заслужанага настаўніка Рэспублікі Беларусь, кавалера ордэна свяціцеля Кірыла Тураўскага Беларускай праваслаўнай царквы Яўгена Саковіча. Творы выкананы ў акварэльнай тэхніцы *alla prima*.

Яўген Мікалаевіч больш за паўстагоддзя аддаў выкладчыцкай дзейнасці ў Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжы мастацтваў. Дзякуючы высокаму прафесіяналізму ён выхаваў не адно пакаленне таленавітых беларускіх мастакоў. У Рэспубліцы Беларусь і за яе межамі творца вядомы як лідар нацыянальнай школы мастацкай адукацыі (у 1984 годзе прысвоена ганаровае званне «Выдатнік народнай асветы», у 2000-м — «Заслужаны настаўнік Рэспублікі Беларусь»).

Яўген Саковіч скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. Творца валодае разнастайнымі тэхнікамі жывапісу, але яго сэрца цалкам належыць акварэлі. «Прастора святла і колеру: акварэль» — першы персанальны праект мастака ў Нацыянальным мастацкім музеі. У экспазіцыі прадстаўлена больш чым 30 работ аўтара, створаных у XXI стагоддзі. Большую частку наведвальнікі музея ўбачаць упершыню.

Асноўнае месца ў творчасці Яўгена Саковіча займае пейзаж. Работы, прадстаўленыя на выстаўцы, складаюць цыкл, прысвечаны разнастайнасці прыроды роднай Беларусі. У творчых серыях праглядаюцца перакліканні, агульныя падтэмы і колеравая палітра. На карцінах адсутнічаюць фігурныя выявы, лірычныя героі. На першым плане толькі прырода, такая, якой яе бачыць і адчувае сам мастак. Заўважны асабісты пачуццё аўтара, унутраны перажыванні і сумненні. Акварэль лепш за ўсё перадае мяккі і меланхалічны настрой беларускай прыроды.

«Бярозавы перазвон», 2015 г.

Адлучанасць ад паўсядзённай мітусні, уласцівая творам Яўгена Саковіча, прыносіць у іх прастору спакой і цішыню. Мастак піша шматлікія пейзажы, хаваючы дэталі ў колеравым і танальным мігаценні прыроднага асяроддзя. З-за размытых паўтонаў ўзнікае ўражанне, быццам праглядаеш кінастужку з самымі прыемнымі ўспамінамі, дзе ў мяккіх колерах паўстае родная прырода.

Час, як правіла, ускладняе выяўленчую мову мастака. З гадамі яго жывапіс становіцца больш мяккім, лірычным. Акварэлі Яўгена Саковіча прасякнуты духам «натуральнай рамантыкі».

У сваіх творах мастак адлюстравіць прыгажосць розных пор года. Тут можна ўбачыць, напрыклад, жніўныя сенажаці і восеньскія захады сонца. Некаторыя работы быццам створаны на невялічкіх абрыўках паперы, што дадае карцінам творчай нядбайнасці. Карціна «На сенажаці» нагадвае выпадкова знойдзены фотаздымак у бабуліным альбоме. Фарбы добра перадаюць атмасферу вясковага вечара.

Магчыма, арганізатары выстаўкі адчулі тое ж самае, таму побач размясцілі «Цёплы вечар» і «Шолах траў», якія працягваюць тэму летніх краявідаў.

Цікава, што работа «Цёплы вечар» мае на выстаўцы аднайменную «сяброўку», створаную праз 11 гадоў пасля першай. Час, які прайшоў, моцна паўплываў на мастака і яго творчасць. «Цёплы вечар» 2005 года — гэта статычная замалёўка, размытыя лініі — звычайная асаблівасць акварэльных фарбаў — робяць сюжэт спакойным, падобным на міраж. А вось карціна 2016 года напоўнена яркімі матывамі. Цяжкія кроны дрэваў гнуцца ад моцнага ветру. Жоўта-зялёны колер лесу пераходзіць у цёмна-карычневый, быццам заклікае ў таямнічы гушчар. У гэтым творы больш сілы, больш эмоцый і фарбаў. Першае палатно пакідае адчуванне спакою і гармоніі. Другое ж, наадварот, наводзіць на трывожныя думкі.

Тэма вечара працягваецца ў рабоце «Вячэрні матыў», якая нагадвае графіку старых савецкіх мультфільмаў. Яркія контуры голых дрэў моцна кантрастуюць з расплыстым фонам. Вузкая сцэжка, нібы цэнтральны персанаж, адводзіць позірк глядача кудысьці ўдалечыню, намякаючы на светлую будучыню і лепшае заўтра.

Большая частка работ Яўгена Саковіча выканана ў адзінай колеравай палітры: усе адценні жоўтага, аранжавага, карычневага. Аднак твор «Стагавыя ёлкі» вылучаецца яркімі, амаль кіслотнымі фарбамі. На першым плане знаходзяцца вялікія хвойныя дрэвы, іх галінкі раскінуліся на ўвесь лес, а зямля заслана ігольчастым дываном. Праз вялікія галіны прабіваецца сонечны праменьчык, і гэтая гульня святла і цені дадае карціне містыкі.

У творах Яўгена Саковіча паказана аблічча малой Радзімы. Мастак выпрацаваў свой непаўторны почырк, выявіў адметнае ўспрымання навакольнага свету, якое перадае маладым творцам.

Выстаўка працуе да 4 жніўня.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА,
фота аўтара

Паміж матэрыяльным і духоўным

Тым часам у выставачным корпусе Мастацкага наведвальнікаў чакае выстаўка «Мікола Бушчык. Жарсць колеру», якая знаёміць з творчасцю беларускага мастака-экспрэсіяніста, прадстаўніка айчыннага авангарда. Аснову экспазіцыі ў дзвюх залах склалі жывапіс і акварэль з прыватнай калекцыі аўтара і збораў Нацыянальнага мастацкага музея. Так, глядачам прапанавалі больш за 40 жывапісных палотнаў і больш за 60 акварэлей.

Падчас урачыстага адкрыцця выстаўкі Мікола Бушчык раскажаў, што арганізацыю праекта даверыў супрацоўнікам музея. Куратарамі выстаўкі выступілі Ганна Кузняцова, старшы навуковы супрацоўнік аддзела замежнага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея, і Юлія Лісай, вядучы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела. Мастак высока ацаніў іх намаганні і вынік:

— Я прыемна здзіўлены, наколькі яны прафесійныя ў сваёй рабоце, з якім

запалам стваралі выстаўку. Атрымалася цудоўна, — падзяліўся ўражаннямі Мікола Бушчык і дадаў: — У карцінах, што прадстаўлены на суд глядача,

кожны знойдзе нешта сваё. А тут ёсць усё: ад лірыкі да трагедыі.

Сапраўды, выстаўка «Жарсць колеру» паказвае Міколу Бушчыка з розных бакоў, у тым ліку дзякуючы адлюстраванню розных творчых этапаў станаўлення аўтарскай манеры пісьма: і пошукі ў абстракцыянізме, і ў нечым традыцыйны рашэнні з ухілам у рамантызм, і прыхільнасць да асацыяцый, сімвалаў, метафар.

Пра тое, як мастак працуе са святлом і колерам на палатне ці паперы, можна гаварыць доўга і, па вялікім рахунку, не сказаць нічога. Галоўнае, з чым нельга паспрачацца, — у творчасці Міколы Бушчыка абвешчана вяршэнства гармоніі, шчасця і радасці. Між іншым, яго творчасць нельга аналізаваць з пункту гледжання нездаровага аптымізму ці банальнай яркасці, якія сёння, дарэчы, карыстаюцца попытам. Усё ж творы мастака, і гэта падкрэсліваюць мастацтвазнаўцы, складаныя па фактуры і колеры, а галоўнае — віртуозныя па ўменні

спалучаць матэрыяльны свет і духоўны. «З дапамогай экспрэсіўнай рытмікі мазкоў, свабоднай кампазіцыі, напружанай лініі жывапісец увасабляе свае адчуванні і ўласнае разуменне жыцця, з дапамогай абстрактных вобразаў і насычанай палітры стварае карціны разважліва-філасофскія і глыбока асацыяцыйныя, пазнавальныя па аўтарскай пластыцы, адметныя па атмасферы асаблівых мастацкіх пошукаў творцы, напоўненыя святлом і невычарпальнай энергіяй», — адзначаюць у музеі.

І ўсё ж не варта баяцца знаёмства з творчасцю мастака. Адночы ён сам сказаў: «Мастацтва павінна быць зразумелым без перакладчыка». І тое, што стварае Мікола Бушчык, сапраўды ўніверсальнае: любы яго жывапісны твор ці акварэль здольны адчуць і зразумець абсалютна кожны, незалежна ад схільнасцей у мастацтве.

«Паўднёвая ноч у Сімеізе», 1997 г.

Выстаўка «Мікола Бушчык. Жарсць колеру» будзе экспанавана да 11 жніўня. У рамках яе работы праходзяць куратарскія экскурсіі і творчыя сустрэчы з мастаком. Не абмініце.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Папялушка: у працы, у каханні і на пенсіі

У Вялікім з'явілася казка для сямейнага прагляду

Так кіраўніцтва тэатра пазіцыянуе балет «Папялушка» на музыку Сяргея Пракоф'ева, прэм'ера якога адбылася напрыканцы тэатральнага сезона. Балет чаканы: яго пастаноўку анансваў яшчэ ў верасні Валянцін Елізар'еў, на той час мастацкі кіраўнік тэатра. Але ў выніку спектакль з'явіўся дзякуючы народнаму артысту Беларусі Канстанціну Кузняцову і заслужанай артыстцы краіны Юліі Дзятко — сямейная пара выступіла ў якасці харэографу-пастаноўшчыкаў. І гэта было досыць нечакана.

Гэта не першая работа суджэнцаў у якасці пастаноўшчыкаў, але дагэтуль яны былі больш схільныя працаваць з сучаснай харэаграфіяй. А балет «Папялушка» Пракоф'еў першапачаткова задумваў як «сучасны класічны балет», зрабіўшы стаўку на казачную рамантыку і надзею на шчасце: музыка пісалася падчас Вялікай Айчыннай вайны, а сцэнічная прэм'ера адбылася восенню 1945 года, калі людзі асэнсоўвалі цуд, які стварылі дзеля таго, каб перамаглі дабро і справядлівасць. У казцы Шарля Перо і балете Пракоф'ева — таксама пра справядлівасць: сціплая дзяўчына, якую Мачаха і сёстры ператварылі ў служанку, знаходзіць каханне і шчасце, нягледзячы на тое, што яно здавалася нерэальным. Сама Папялушка ў бачанні кампазітара — дзяўчына, якая марыць пра каханне (і гэта цалкам рэалістычная сітуацыя). Але казачнасць, якую задае музыка, падкрэслівае безабароннасць галоўнай гераіні — яна вартая таго, каб чараўніцтва адбылося ў яе жыцці. Балет-казка нездарма атрымаў поспех, і не толькі ў СССР, за яго пастаноўку браліся знакамітыя сусветныя харэографы.

У Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры Беларусі дагэтуль ішоў балет «Папялушка». Першы раз ён з'явіўся ў афішы ў 1965 годзе — над ім тады працаваў разам з трупай Расціслаў Захараў, аўтар першай пастановачнай версіі, што была прадстаўлена ў Вялікім тэатры ў Маскве. Другая пастаноўка была здзейснена ў 2009 годзе запрошаным пастаноўшчыкам Юрыем Пузаковым — гэты спектакль меў больш за 12 гадоў сцэнічнага жыцця. Напэўна ж, яшчэ не забылі туго версію айчынных балетаману?..

Але ў наш час балет Пракоф'ева «Папялушка» набыў сучасныя інтэрпрэтацыі, значыць, такое магчыма, і з класічнай казкай можна працаваць па-іншаму. Напрыклад, сваю версію стварыў Аляксей Рагманскі ў славутым Марыінскім тэатры, пра што ведае галоўны харэограф Вялікага тэатра Беларусі Ігар Колб, якому падчас сваёй артыстычнай кар'еры ў гэтым расійскім тэатры выпала выконваць ролю Прынца:

— Для мяне гэта дарагі спектакль, і ёсць асабісты інтарэс: паглядзець яшчэ адну рэдакцыю, у якой зусім іншая трансфармацыя вобраза Прынца. Але хочацца бачыць розныя спектаклі — стылістычна, вобразна... Выбар пастаноўшчыкаў выпаў на сямейную пару, якая знаёма мне з дзяцінства. Мы ўсе прадстаўляем школу беларускага балета. Я ведаю Юлію з Косцем фактычна з дзяцінства, а сёлета іх старэйшая дачка Ганна Кузняцова ўжо прыходзіць у тэатр у якасці артысткі балета. Добрая гісторыя балетнай сям'і, у якой дзеці фактычна растуць у тэатры. І гісторыя рэалізацыі сваіх задум адбываецца менавіта тут, у сябе дома. Не магу не адзначыць работу артыстаў. На сёння гэта трэцяя

версія балета. І, на маю думку, на жаль, у Вялікім тэатры ідзе традыцыя замяшчэння, хоць мне перш за ўсё хацелася б новых найменняў і аўтарскіх версій. Мы ж ведаем практыку іншых тэатраў, калі рэпертуарная палітыка прадугледжвае розныя аўтарскія версіі, гэта было б нават цікава для параўнання...

Але елізар'еўскай версіі (а ён любіць працаваць з казкамі) не адбылося, а пасля яго сыходу з тэатра Канстанціну Кузняцову і Юліі Дзятко давялося працаваць над спектаклем у сціслыя тэрміны. Так сталася, што яны далучыліся да работы над балетам, калі ўжо былі гатовы касцюмы і часткова мастацкае афармленне, якое распрацоўваў народны мастак Расіі Вячаслаў Окунеў. Харэографам давялося працаваць з тым, што не яны самі задумвалі, — а гэта задача няпростая. Але ў прынцыпе яна можа быць вырашана, як паказала рэчаіснасць.

Стваральнікі знайшлі магчымасць падысці да працы творча, нягледзячы на тое, што былі пастаўлены ў жорсткія рамкі. Заставалася рызыка для пастаноўшчыкаў — працаваць з тым, што рыхтавалася пад пэўную задуму. І, тым не менш, яны пайшлі на тое, каб усё расфарміраваць і сабраць наноў: як у частцы харэаграфіі, у выніку чаго гісторыя выбудавалася канцэптуальна зусім інакш, так і ў сцэнаграфічным і бутафорскім складніках — тут далучылася галоўны мастак Вялікага тэатра Беларусі Любоў Сідзельнікава, паколькі трэба было рэалізаваць ідэю пастаноўшчыкаў. Яна дапамагла дарабіць тое, што патрабавалася пад перапрацаванае лібрэта, бо харэографы падышлі да работы творча.

Аўтарам лібрэта значыцца Канстанцін Кузняцоў. А ў балете з'явілася дадатковая сюжэтная лінія — бабулі Папялушкі, якая распавядае ўнучкам гісторыю свайго шчаслівага кахання. Спачатку гэтая сцэна ідзе як пралог, але вяртаецца да яе мы напрыканцы. Ды і з хрустальнымі туфлікамі не ўсё так, як у вядомай казцы: на балі наша новая Папялушка адпраўляецца без іх... Можна, таму што ў кожнай казцы павінна быць толькі доля казкі. Пры тым, што спектакль, як пазначана, арыентаваны на глядачоў «6+» — ім прыйдзеца думаць: а чаму так? І добра, калі побач будуць тата з мамай. «Гэта не проста казка для дзяцей. Хутчэй, гэта казка для сямейнага прагляду: бацькі могуць згадаваць, як рамантычныя ўзаемаадносіны пачыналіся ў іх жыцці. Так перадаюцца сямейныя традыцыі і трансліруюцца

сямейныя каштоўнасці, неабходныя цяпер як ніколі», — адзначыў Ігар Колб.

Сямейны спектакль, сямейныя традыцыі — сапраўды, каму пра гэта разважаць, як не харэографам-суджэнцам? Праўда, балет Пракоф'ева (паводле музыкі) усё ж арыентаваны на дарослага глядача, а тут музыкі на паўнаўтасныя два аддзяленні, да таго ж гучыць і абыгрываецца ў балете таксама тэма з оперы «Любоў да трох апельсінаў». Насамрэч пастаноўка «Папялушкі» Пракоф'ева можа шмат для каго адкрыць шлях да знаёмства з яго творчасцю: у тэатр можна ісці ў тым ліку для таго, каб паслухаць музыку аднаго з найярчэйшых кампазітараў XX стагоддзя.

За музычны матэрыял адказваў дырыжор-пастаноўшчык спектакля Юрый Караваяў, які хадзіў на пастаноўачныя рэпетыцыі з балетам, каб у пэўны момант сказаць, што кампазітар у гэтай музыцы хацеў падкрэсліць:

— Музыка Пракоф'ева няпростая, але калі пачынаеш яе іграць, то яна гучыць цудоўна. Я скрыпач па першай спецыяльнасці, іграў канцэрты Пракоф'ева, і ён стаў маім любімым кампазітарам. Чым чапляе музыка Пракоф'ева ў гэтым балете? Па-першае, сам сюжэт нараджае моцныя эмоцыі. Па-другое, казачнасць: асабліва ў нумарах, што звязаны з Феяй, ёсць чараўныя фарбы. Нашым пастаноўшчыкам не трэба было нічога тлумачыць, таму што яны рабілі ўсё, што Пракоф'еў меў на ўвазе. Харэаграфія адлюстроўвае і падкрэслівае гэта.

Такім чынам, харэаграфія. Раю слухаць музыку і суадносіць яе з тым, што адбываецца на сцэне. Аснову складала стылістыка класічнага балета, тут ёсць драматургічныя эпізоды (з выкарыстаннем пантамімы, калі артысты абазначаюць эмоцыі з дапамогай жэстаў і простых рухаў на сцэне). У нейкіх эпізодах ёсць сыход у побытавыя, асабліва пры абазначэнні цяжкага лёсу Папялушкі напачатку, калі артыстка сядзіць і перабірае бялізну. Аўтары кажуць, што харэаграфію наўмысна стараліся зрабіць не надта абцяжаранай — менавіта дзеля шырокай глядацкай аўдыторыі, з разлікам на маленькіх глядачоў, каб ім, па магчымасці, было ўсё зразумела без тлумачэнняў. А ў тых, хто знаёмы з казкай Шарля Перо, здаецца, наогул не павінна ўзнікаць складанасцей з разуменнем...

— Мы стараліся выкарыстоўваць лексіку, якая не перагружана (няхай даруюць нам мастацтвазнаўцы) нейкай шматслойнасцю. Стараліся, каб змест

спектакля і тэкст, які спрабуюць данесці да глядача артысты, быў максімальна простым. Каб нават недасведчаны глядач мог без праграмы разабрацца ў тым, што адбываецца, — патлумачыў Канстанцін Кузняцоў. — Гэта для нас быў выклік у нейкім сэнсе: упісацца ў прапанаваныя межы і працаваць у зададзеным стылі. Таму што мы прывыклі працаваць без нейкіх абмежаванняў, але калі ўзяліся за справу, дэкарацыі былі ўжо гатовыя, і нам давялося рабіць харэаграфію пад касцюмы. У дэкарацыях змены адбыліся мінімальныя: нейкую іх частку мы не выкарыстоўвалі, таму што яны не зусім адпавядалі нашым мэтам. У нас была свая задумка, але шмат у чым прыйшлося падстройвацца... І нягледзячы на тое, што касцюмы былі распрацаваны пад іншую версію спектакля, мы пастараліся сысці ў наш улюбёны кірунак — існаванне па-за часам, па-за пэўнымі эпохамі. Сысці ў прыгожую гісторыю, цудоўным чынам аформленую, расквечаную выдатнымі мастакамі. Справа ў тым, што ва ўсіх гісторыях Папялушкі — балетных ці экранізацыях — была заўсёды гісторыя па факце, і ніхто не спрабаваў прыдумаць ці дадумаць, чым бы яна магла скончыцца. А ў нас стапрацэнтны хэпі-энд.

Вядома, не без дапамогі чараўніцтва, у тым ліку тэатральнага. Чараўная Фея і яе світа робяць сваю справу дзеля шчасця Папялушкі. Быў гарбуз — стала карэта. Былі мышы, але на балі яны дастаўляюць гераіню ў ролі кучараў (напэўна, госці настолькі захоплены сваімі справамі альбо туман вялікай «тусоўкі» настолькі моцны, што на іх выгляд ніхто не звяртае ўвагі?...). Ёсць гадзіннік — яго тэма выразна акрэслена, у тым ліку сцэнаграфічнымі элементамі. Вобраз часу прысутнічае ў розных іпастасях, як адзін з персанажаў гэтай казкі. Яго дапамагае стварыць сучаснае тэхнічнае чараўніцтва і відэакантэнт. На гэта працавалі мастак па святле Яўген Лісіцын і мастак па відэакантэнце Павел Сувораў. На сцэне сучаснасць у выглядзе элементаў, створаных з дапамогай тэхнікі, суседнічае з казачнымі і абсалютна звычайнымі, часам нават побытавымі дэталі: Папялушка перабірае бялізну, палац з параднай лесвіцай, комін, каля якога збіраецца сям'я... Такая рознастылёвасць прымушае больш уважліва сачыць за дзеямі і рухамі артыстаў. На кожную ролю прызначана па некалькі выканаўцаў, і гэта цікава, таму што ў падачы кожнага складу артыстаў спектакль можа атрымліваць дадатковыя фарбы — а часам у балете і ходзяць «на выканаўцаў». Значыць, спектакль можна будзе некалькі разоў глядзець як першы раз. Гэта цікава і таму, што галоўная інтрыга ад беларускіх аўтараў — з туфлікамі: як жа Прынц будзе шукаць Папялушку па ўсім свеце, сярод розных народаў, калі яна на балі прыехала без шыкоўнага эксклюзіўнага абутку?..

Юлія Дзятко і Канстанцін Кузняцоў як артысты самі танцавалі ў папярэднія пастаноўцы «Папялушкі» і вельмі хацелі абстрагавацца ад таго, што ведалі і што прызвычаліся бачыць у гэтым балете. Яны падкрэсліваюць, што хоць працуюць удваіх, але як харэографы глядзяць у адным напрамку, і атрымліваецца агульны вынік. А якое галоўнае чараўніцтва ў балете «Папялушка»? Юлія Дзятко лічыць:

— Хоць Прынц шукае каханую па туфліку, ён у нейкі момант разумее, што насамрэч трэба шукаць сэрца: проста паглядзець чалавеку ў вочы...

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота Вялікага тэатра Беларусі

Артыст, паэт, перакладчык

Вялікі творчы шлях за плячыма ў вядучага майстра коласаўскай сцэны, уладальніка медаля Францыска Скарыны Пятра Аляксандравіча Ламана. Больш за 130 сыграных роляў! А яшчэ Пятро Аляксандравіч вядомы як паэт, перакладчык. Ён выдаў тры паэтычныя зборнікі, адзін пражайны. Пераклаў дзясяткі п'ес, па якіх створаны спектаклі як у родным Коласаўскім, так і ў Беларускай тэатры «Лялька». Сярод іх — «Квартэт» Р. Харвуда, «Пахавайце мяне за плінтусам» П. Санаева, «Да трэціх п'яняў» В. Шукшына... Зусім нядаўна закончыў пераклад інсцэніроўкі паэмы «Васіль Цёркін» А. Твардоўскага на беларускую мову. 11 ліпеня Пятро Ламан адзначыў 75-годдзе.

«Хросны бацька» — Янка Брыль

Увогуле, яму з дзяцінства пашанцавала. Бо нарадзіўся ў такіх мясцінах, якія спрыялі творчаму развіццю асобы. Родная вёска Маласенцы Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці зусім непадалёк ад Мірскага замка. А яшчэ за пяць кіламетраў ад яе — Загор'е, радзіма народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля. Хоць той жыў у Мінску, але часцяком заезджаў да роднага брата Мішы, чый дом быў па суседстве з хатай Ламанаў. Прыезджаў працаваць. Калі гаварыць па сутнасці, то Янка Брыль стаў хросным бацькам Пятра ў літаратуры.

Пісаць вершы ён пачаў у тэатральна-мастацкім інстытуце. Хадзіў у літаб'яднанне пры газеце «Чырвоная змена», якім кіраваў вядомы паэт Валянцін Лукша. Ужо ў хлопца было некалькі падбораў у «Чырвонцы», калі Лукша прапанаваў: «У цябе ж зямляк ёсць — Янка Брыль. Хай ён табе ў добрым выданні зробіць публікацыю. Вершы ў цябе небагія». Пятро так і зрабіў, пазваніў славутаму земляку. Народны пісьменнік запрасіў яго да сябе ў госці. Малады паэт перапісаў усё найлепшае, што толькі было, у асобны сшытак. Брыль пачытаў, пагаварыў з Пятром. Сшытак сабе пакінуў. Праз некаторы час перадаў вершы Міколу Аўрамчыку, загадчыку аддзела паэзіі часопіса «Малодосць». І толькі праз паўгода Пятро атрымлівае паштоўку з запрашэннем прыйсці ў рэдакцыю. А яшчэ праз нейкі час у «Малодосці» з'явіліся вершы Пятра Ламана. Дарэчы, вакол аднаго з іх потым у перыёдычны разгарнулася цэлая дыскусія. Камусьці не спадабалася параўнанне механізатара з богам і Праметэем. За пачаткоўца тады заступіўся Рыгор Бардулін: «Вы паглядзіце, які верш, вобразна як напісана». Пазней, калі ўжо набіралася вершаў на цэлую кніжку, ізноў прыйшоў па дапамогу да Брыля. Ізноў зямляк дапамог, асабіста звярнуўся ў выдавецтва «Мастацкая літаратура». На гэтым сяброўскія кантакты Пятра з Брылём не супыніліся. Калі стаў акцёрам-коласаўцам, у адпачынак прыязджаў да сябе на радзіму і абавязкова трапляў на дзень нараджэння славутага пражайка. І некалькі пісьменнік звярнуўся да яго з пытаннем: «Пятро, а ты прозу не спрабаваў пісаць?» Неўзабаве ўзнікла задума першай аповесці «Купалінка», якая пазней выйшла ў «Малодосці», а пасля і ў пражайным зборніку «Астравы».

Першы выхад на сцэну. Стасункі з «Несцеркам»

На выпускным курсе перад размеркаваннем Пятро Ламан атрымаў запрашэнні ад трох тэатраў — Брэсцкага, Магілёўскага і Коласаўскага. Праўда, з Віцебска, у адрозненне ад іншых гарадоў, у інстытут прыехаў сам галоўны рэжысёр Сямён Казіміроўскі і пачаў настойліва ўгаворваць Ламана: «Вы ж падумаеце, у нас тэатр дзяржаўны, больш высокі па статусе, а там абласны. Да таго ж нам вельмі патрэбна моладзь, а вы — малады герой. Мы вам і кватэру зробім». І Пятро Аляксандравіч прыехаў у Віцебск, у Коласаўскі тэатр, з якім звязаў усё астатняе жыццё.

Ён добра памятае свой першы выхад на сцэну — быў у масоўцы ў славу-тым спектаклі «Несцерка». Якія зведы эмоцыі, пачуцці? Памятае: было вельмі радасна, што працуе ў такім спектаклі.

І тут ён зразумеў, што трапіў менавіта ў той тэатр, які яму патрэбен. Між тым масоўка адбылася і пайшла па грымёрках, а малады артыст Пятро Ламан глядзеў увесь спектакль. І так было на кожным паказе. Пакуль не запомніў увесь тэкст, ролі ўсіх выканаўцаў. І гэта яму хутка спатрэбілася.

Роллю Юрася іграў Аляксандр Кацельнікаў, які часта скардзіўся, магчыма, і беспадстаўна, на сваё здароўе. Тут павінен быў адбыцца выезд з «Несцеркам» у Наваполацк. І ўжо па дарозе артыст пачаў ныць. Фёдар Шмакаў слухаў гэта і раптам скамандаваў шафёра: «Дзіма, стой!» Спытаў: «Ламан, ты тэкст ведаеш?» — «Ведаю». — «Аляксандр, выходзьце, ідзіце лячыцеся. А раптам з вамі што здарыцца ў дарозе? Нам адказваць». І фактычна без аніякіх рэпетыцый Ламан увайшоў у роллю Юрася. А Кацельнікаў больш яе не іграў, нават у пары.

А ўвогуле стасункі Пятра Ламана з «Несцеркам» ідуць праз усё жыццё. Хлопец у масоўцы, потым Юрась, якога акцёр іграў аж да пяцідзесяці гадоў, Мацей і, нарэшце, сам галоўны герой — Несцерка. Адночы нават сыграў Шкаляра, бо адзін з артыстаў пераблытаў час паказу і трэба было выратаваць сітуацыю. Прычым нават сам Шмакаў не заўважыў «падмены». Дарэчы, цяпер у спектаклі гучыць некалькі рэплік, якія сам Ламан і прыдумаў, бо схільны да імправізацыі. А потым яны былі замацаваны рэжысёрамі аднаўлення.

Побач з настаўнікамі

Пятро Ламан найперш называе Уладзіміра Маланкіна, кіраўніка курса ў тэатральна-мастацкім інстытуце. У яго была любімая фраза: «З чалавека зрабіць артыста не надта складана, а вось з артыста чалавека — вельмі няпроста». Ён выдатна вучыў прафесіі. Сярод яго вучняў былі Валерый Раеўскі, Барыс Луцэнка, Валерый Мазынскі, з артыстаў — Вольга Клебановіч, многія коласаўцы. Да таго ж Маланкін займаўся выхаваннем асобы. Застацца чалавекам у любых умовах, любых абставінах — вельмі цяжка, заўсёды казаў ён.

Але ж і ў коласаўскім тэатры было ў каго вучыцца. У той час (на пачатку 1970-х гадоў) у сіле былі народныя артысты — Анатоль Шэле, Анатоль Трус, Фёдар Шмакаў. А потым педагагічнай работай з Пятром Ламанам займаўся Барыс Эрын, калі ставіў з ім інсцэніроўку аповесці «Не трывожся, мама!», дзе малады артыст сыграў сваю першую галоўную ролю — грузінскага хлопца Тэймураза Джакелі. Складаная работа — у тэксце ролі былі два вялікія маналогі. Першая дзея пачыналася з маналогу героя, калі ён едзе паступаць у інстытут, а другая, калі ідзе служыць у армію. І тут важна было ўсхваляваць глядача з самага пачатку. Адзінае, што ратавала, — багаты і сакавіты грузінскі гумар. На кожным прагоне артыст глядзеў у вочы Эрыну і маналогі расказваў яму. А потым рэжысёр некуды знік з поля зроку акцёра... і нешта не пайшло. Эрын «вярнуўся» і пытае: «Ламан, што адбываецца?» — «Я вачэй вашых не бачу». І атрымаў адпавяданне: «Не, так не пойдзе. Асвойвайце ролю. Я на кожным спектаклі сядзець не буду».

Раннія вобразы і творчая сталасць

З найлепшых ранніх вобразаў, створаных Пятром Ламанам, — Марцыян

Пятро Ламан у ролі Несцеркі.

Ропат, завадатар паўстання гараджан са «Званоў Віцебска» У. Караткевіча; Міхась Дабрынеўскі з драмы А. Пётрашкевіча «Трывога», які, абараняючы нявесту, забівае п'янага аднавяскоўца; бязродны музыка Скалнас з «Клеменса» К. Саі, што ўвасабляў сабой духоўнае багацце дзевяцібедаўцаў, якое яны прамыялі на сьцяе, ды рабскае жыццё. Дарэчы, у спектаклі, апрача вершаў Алеся Разанава і Уладзіміра Караткевіча, гучалі і радкі самога Пятра Ламана.

Пазней будуць вострадраматычныя ролі: Мікола і Афганец («Парог», «І быў дзень...» А. Дударова), Макіявелі («Ман-драгора» Н. Макіявелі), Краўз («Тузы» У. Відмера), Радзівіл Руды («Чорная нявеста» А. Дударова), Янка Купала («Сон на кургане» Я. Купалы). Сярод апошніх — Дзед («Пахавайце мяне за плінтусам» П. Санаева), Ваўкалак з аднайменнага спектакля паводле Я. Баршчэўскага, Курбатаў з «Выбару» А. Дударова.

Сярод камедыйных, гротэскавых вобразаў варта прыгадаць яго Максіма Кутаса з «Жартаў» («Прымакі» Я. Купалы), Актаў з «Дурнічкі» Лопэ дэ Вегі, Глова-старэйшага з «Вытанчанага падману» паводле «Гульцоў» М. Гогаля і асабліва Першага магільшчыка з «Гамлета» У. Шэкспіра.

Без сумневу, літаратурная творчасць дапамагала працы ў тэатры і наадварот, сцэнічныя вобразы, вопыт ужывання ў незнаёмую асобу ўзбагалі яго як пісьменніка. Калі работы не хапала ці яна нечым не задавальняла, урацоўвалі паэзія, проза. Плён такога ўзаемадзеяння некалі выліўся ў монаспектакль «Радзіма душы», створаны на камернай сцэне і паказаны да 50-годдзя Пятра Аляксандравіча.

Спектакль складаўся з чатырох частак: маналогу пра сябе, аповеду пра бацьку і маці, легенды пра Каложскую царкву і ўласных вершаў юбіляра. У ім артыст і паэт каза: «Чалавек нараджаецца двойчы. Цела — у мацярынскай улоні, а дзе і калі нараджаецца душа?» Спектакль узрушаў, бо артыст гаварыў з глядачом пра самае блізкае, самае кранальнае.

Быкаўскія героі

З героямі Васіля Быкава Пятро Ламан сустракаўся тройчы. У спектаклі «Пакахай мяне, салдаці!» Валерыя Маслюка сыграў ролю Скібіна, гэта была выключна эпіздычная работа. Больш важкі вобраз — камандзіра разведкі Бурава — ён стварае ў «Стрэле ў тумане», пастаўленым Міхасём Краснабаевым. У апошняй прэм'еры тэатра — ваеннай драме «Сотнікаў» Пятро Ламан выконвае ролю Пятра Качана, старасты вёскі Лясны, куды завіталі ў пошуках харчу для атрада галоўныя героі — партызаны Сотнікаў і Рыбак. Фактычна ён становіцца адной з тых нявінных ахвяр, якім суджана загінуць. Наканаванасць лёсу, прымірэнне са страшнай, але немінучай неабходнасцю памерці, загінуць —

адчуванне ўсяго гэтага перадае выканаўца ў вобразе старасты. У тым, як ён паводзіць сябе ў вязніцы, штосьці збліжае яго з Сотнікавым, такім, якім ён выведзены найперш у аповесці. Відаць, што жыццё пражыў сумленна, прыстойна, для яго галоўнае цяпер — не апаскудзіцца, не запэкацца, не стаць вылюдкам. І ў тым ён аказваецца маральна значна вышэйшым за Рыбака. Хрысціянскі пачатак, тыя асновы, што закладзены ў самой ментальнасці беларусаў, выдатна перадае майстар сцэны, пашыраючы межы вобраза, робячы яго сапраўды трагедыйным.

Знакавыя ролі апошніх гадоў

У спектаклі «Яшчэ раз пра каханне», пастаўленым Юрыем Пахомавым паводле шукшынскіх апавяданняў, Пятро Ламан іграе ролю старога паромшчыка Піліпа Цюрына (наведа «Восенню»). Ён жыве пастаяннымі ўспамінамі пра першае каханне — Мар'ю Ярмілаву. Яна выйшла за іншага, а пасля і Цюрын сам ажаніўся. Яны бачыліся ўсяго некалькі разоў за жыццё. Асабліва кранальная сцэна апошняй сустрэчы Піліпа і Мар'і. Колькі пяшчоты ў іх словах, рухах, дотыках, спачування, шкадавання пра незваротным! І вось лёс карае Піліпа за дурны малады ўчынак: ён бачыць, як Павел — муж Мар'і — вязе былую каханую ў апошні шлях... Пятро Ламан вельмі дакладна перадае вялікую ўнутраную драму свайго героя. У нейкія моманты ён імкнецца апраўдаць сябе, абвінаваціць Паўла ва ўсім, але ўзнікае адчуванне, што тым самым ён імкнецца заглушыць свой душэўны боль. Час раскідваць камяні, час іх збіраць...

Сама значная і найбольш удалая работа апошняга часу — гэта, безумоўна, Марцін Уэлер з трагікамедыі «Гульня ў джын». Яго герой — у мінулым паспяховы бізнесмен, якому здрадзілі партнёры. У доме для састарэлых ён выпадкова знаёміцца з Фонсіяй Дорсі — такой жа адзінокай істотай. У дваіх супрацьлеглых па характары людзей — усё ў мінулым, і аб'ядноўвае іх толькі адсутнасць будучыні. У нейкі момант гульня ў джын, простыя лекі ад маркоты робяцца для іх сэнсам і нават метафарай жыцця. Ламан вядзе сваю ролю ў мяккай далікатнай манеры. У ім нішто не нагадвае нягодніка альбо брутальнага хама. Нават у тых сцэнах, дзе персанаж сварыцца з партнёркай, гэта адбываецца неяк па-дзіцячы непасрэдна: ён хутка страчвае раўнавагу і гэтак жа хутка жадае прымірэння. Аднак не хавае, на чым грунтуецца яго выбрыкі, — ён не можа дапусціць жаночай перавагі, бо гэта ўціскае ягонае пачуццё мужчынскай годнасці. Выйгрыш у гульні, які так і не адбыўся, — гэта пэўны, хоць і нікчэмны спосаб апраўдаць сваё жыццё, ужо дашчэнтну прайграанае. Адсюль такая апантанасць, такая заўзятасць.

Спектакль «Гульня ў джын» быў паказаны на VIII Міжнародным тэатральным фестывалі «Смаленскі каўчэг» у 2022 годзе і стаў лаўрэатам у намінацыі «Найлепшы спектакль малой формы», а таксама на VII Міжнародным фестывалі «Пагаворым пра каханне» ў Новашахцінску (2023 год): акцёр разам з Анжалікай Баркоўскай атрымаў спецыяльны дыплом у намінацыі «Найлепшы дуэт».

Сёння Пятро Ламан — адзін з самых запатрабаваных акцёраў коласаўскай трупы. Хочацца верыць, што ў яго наперадзе не меней яскравых работ, здольных ўпрыгожыць мастацкую палітру беларускага сцэнічнага мастацтва.

Юрый ІВАНОЎСКІ,
літаратурны рэдактар тэатра імя
Якуба Коласа, тэатразнаўца
Фота з архіва НАДТ імя Якуба Коласа

Модна і экалагічна

Намаганнямі таленавітых майстроў многіх пакаленняў народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва ў Беларусі развівалася на працягу стагоддзяў. Лозапляценне лічыцца адным з самых старажытных рамёстваў, якое дайшло і да нашых дзён. Лазу выкарыстоўвалі пры ўзвядзенні жылля і іншых гаспадарчых пабудов, з яе выраблялі калыскі, цацкі, капялюшкі і посуд.

На Сморгоншчыне лозапляценнем сёння займаюцца таленавітыя і працавітыя Людміла і Аляксандр Мускія. Яны адзіныя ў Гродзенскай вобласці маюць званне «Народны майстар Рэспублікі Беларусь», між тым з'яўляюцца дыпламантамі рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў.

Займацца такой далікатнай і складанай справай пачалі ў 1990-х. Рамяство асілілі самастойна, без настаўнікаў і курсаў, ва ўсім разбіраліся з дапамогай кніг, шляхам спроб і памылак. У кожную рэч з лазы, несумненна, укладваецца ўся душа, бо праца зусім нялёгкая, патрабуе шмат сіл, цяплення і ўсёдлівасці.

Аляксандр і Людміла з'яўляюцца амаль што пастаяннымі ўдзельнікамі розных гарадскіх і абласных мерапрыемстваў, дзе дэманструюць плён намаганняў. Шэдэўры з лазы карыстаюцца попытам, бо ўсе вырабы натуральныя! Іх адметнай рысай, па якой адразу можна пазнаць аўтарскі почырк, з'яўляецца адзіны элемент — акаймоўка касічкай.

Турысты часта набываюць кошкі і іншыя вырабы з лазы ў якасці беларускага сувеніра альбо цікавага падарунка, хтосьці непакоіцца пра экалогію — тады

выбіраюць самы прывабны выраб, які добра заменіць любы пластыкавы пакет. Зручна, модна і экалагічна! Адны купляюць кошкі дзеля таго, каб хадзіць у грыбы, другія — на Вялікдзень.

Аляксандр і Людміла Мускія.

Майстры адзначаюць, што вырабы іх набываюць турысты з такіх краін, як Літва, Латвія, Польшча, Італія, Ізраіль, Германія, ЗША, суседзі з Расіі. Дарэчы, у пачатку сакавіка Аляксандр і Людміла Мускія прадстаўлялі Сморгонскі край падчас Дзён Гродзенскай вобласці на ВДНГ у Маскве. На працягу пяці дзён яны прэзентавалі свае вырабы, а таксама праводзілі майстар-класы па лозапляценні.

Ілона СМАГУР,
Анастасія ЗАЙЧУК
Фота даслана аўтарамі

Дэвіз, які ніколі не падводзіў

Нядаўна ў Рытанскай сельскай бібліятэцы адкрылася выстаўка «Свет захапленняў Вольгі Кухарчык», на якой прадстаўлены вырабы майстрыхі. Куфры, карціны па нумарах і вышываныя шэдэўры знайшлі месца ў экспазіцыі. Чытачы, заходзячы ў бібліятэку, захоплены спыняюцца, любуюцца прыгажосцю, якую стварыла іх зямлячка. Вольгу Іванаўну ў вёсцы добра ведаюць і паважаюць. Больш за трыццаць гадоў свайго жыцця жанчына аддала педагогіцы — была настаўніцай пачатковых класаў. Жанчына адзначае, што, працуючы з дзецьмі, нельга абысціся без творчасці. Сваіх маленькіх выхаванцаў настаўніца вучыла рабіць паштоўкі, каляровыя аплікацыі і многія іншыя рэчы.

Вольга Кухарчык.

У свой час рукадзеллем займаліся яе матуля і старэйшая сястра. Менавіта яны сталі прыкладам для Вольгі Іванаўны. Яна захоплены назірала за працай мамы і марыла, што калі-небудзь і з-пад яе іголки будуць з'яўляцца такія ж акуратныя крыжыкі, што складуць цэласную карціну. Крок за крокам рукадзельніца ішла да сваёй мэты: асвойвала новыя тэхнікі, вывучала дадатковую літаратуру, праглядала ролікі ў інтэрнэце. Вольга Кухарчык прыгадвае, што пачала з вязання. З-пад яе пруткоў пачалі з'яўляцца цёплыя шкарпэткі і камізэлькі, крыху пазней — вытанчаныя сурвэткі і абрусы. Вышыўкай жанчына займаецца больш за 20 гадоў. За гэты перыяд у доме з'явілася безліч вышываных карцін. Многія з іх былі падораны

родным, сваякам і сябрам. Доўгі час яе работы ўпрыгожвалі Дом дзіцячай творчасці ў Астраўцы. Вольга Іванаўна адзначае, што заўсёды жыла па прынцыпе «вочы баяцца, а рукі працуюць». Жыццёвы дэвіз яе ніколі не падводзіў.

Ёсць у майстрыхі свае мары. Ёй вельмі хочацца вярнуцца да бісерапляцення і ствараць упрыгажэнні для жанчын. Завушніцы і бранзалеты, выкананыя ў такой тэхніцы, падаюцца ёй асабліва прыгожымі і вытанчанымі. Летам часу на любімы занятак зусім няма: хатнія справы, догляд клумбы і агарода... Аднак хоць дваццаць-трыццаць хвілін прысвячае любімай занятку. Цяпер жанчыну захапілі карціны па нумарах.

Вольга ЗАЯНЧКОЎСКАЯ
Фота даслана аўтарам

Востраў у падарунак для каханай

Не толькі прыгожая прырода вабіць вандроўнікоў на Палессе. Асобны пункт прыцягнення — возера Завышанскае з былым так званым панскім востравам. Размешчана яно за 26 кіламетраў ад раённага цэнтру Іванава, каля вёскі Завышша, і адносіцца да басейна ракі Піны. Гэта неглыбокае чыстае возера з белым пяском і празрыстай вадай, пакатым спускам — па ўсім перыметры. А побач з ім знаходзіцца санаторый «Алеся», акружаны лясным масівам. На тэрыторыі санаторыя ёсць гаючая крыніца, асвечаная 12 ліпеня 2023 года ў гонар іконы Прасвятой Багародзіцы «Жываносная крыніца».

Востраў, 1987 г.

Возера Завышанскае і панскі востраў звязваюць перш за ўсё з графам Войцехам Пуслоўскім (1877—1961), які меў на тэрыторыі Беларусі некалькі маёнткаў, напрыклад, Косаўскі палац у Брэсцкай вобласці. Войцех Пуслоўскі жыў тут да 1939 года, пакуль не прыйшлося эміграваць з сям'ёй у ЗША, а потым канчаткова асесці ў Англіі. Прыгажосць і багацце завышанскіх лясоў, азёр і балот прыцягвала графа і яго сяброў. Таму яны зрабілі маёнтка выдатным месцам для адпачынку, палявання і забаў.

Некалі на беразе возера знаходзіўся Завышанскі маёнтка, а яго жамчужнай было возера. Старажылы Павел Аксёньевіч Жушма

і Міхаіл Ціханавіч Юшчык з вёскі Хамічава адзначалі, што граф падарыў яго сваёй жонцы і нават збудаваў для яе маленькі астравок, які стварылі для яе мясцовы ўмельцы. Яны вылучаліся розумам і кемлівасцю, таму выканалі заданне вельмі простым і арыгінальным спосабам. Замест таго, каб дастаўляць грунт на лодках, што было вельмі працаёмка і патрабавала шмат часу, дачакаліся зімы і зрабілі на лёдзе вялікі дубовы зруб, збудаванне было апушчана на дно. Сюды падводамі прывозілі грунт і засыпалі яго ў своеасаблівую скрыню.

Утварыўся невялікі астравок, умацаваны ад размыву надзейнымі дубовымі сценамі. Тут была пастаўлена альтанка, а пазней і пасаджаны дрэвы, у выніку чаго атрымаўся вельмі ўтульны куток. Графіня сапраўды любіла тут адпачываць. Праз многія гады гэты астравок моцна трымаўся пад хвалямі. Размыла яго недзе на пачатку 70-х гг. XX стагоддзя. На паверхні возера ўсё яшчэ тырчыць некалькі тоўстых бярун, якія нагадваюць аб тым, што тут калісьці знаходзілася асаблівае збудаванне.

У Першую сусветную вайну Завышанскі палац моцна разрабавалі нямецкія войскі. А ў 1939 годзе Пуслоўскія, вядома, адправіліся за мяжу, дзе ў іх таксама было некалькі ўладанняў. Маёнтка, які яшчэ шмат гадоў мог служыць людзям, быў разрабаваны і разбураны.

Без нагляду застаўся і астравок. Многія гады моцна трымаўся дубовы зруб. Але паступова знілі верхнія бяруны і размылася глеба.

Мясцовыя жыхары памятаюць пра слава тасць. Цяпер на астраўку ўстаноўлены дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь. Аднак узнікае пытанне: няўжо не знойдзецца гаспадар для гэтага астраўка, які зможа падтрымаць імкненне людзей да ўсяго нязведанага і таямнічага, аднавіць завышанскі астравок і стварыць тут нешта цікавае без шкоды для мясцовай экалогіі? Магчыма, гэта змагло б прыцягнуць больш адпачывальнікаў, а мясціна стала б яшчэ адной жамчужнай Іванаўскага краю.

Святлана СЁМІНА
Фота з архіва бібліятэкара санаторыя «Алеся» Валянціны Гетманчук

Школа мая старая, школа мая дарагая

Успаміны становяцца больш дакладнымі, калі падмацоўваюцца фотаздымкамі. З дзяцінства ў мяне захавалася шмат цікавых фатаграфій, але якасць іх вымушае жадаць лепшага, бо зробленыя яны прымітыўным спосабам — проста лічбавай камерай перафатаграфаваныя негатывы. Але лепш такія, чым нічога.

Вучні.

Чамусьці перш за ўсё мне ўспамінаецца школа. Мабыць, яна пакінула самы глыбокі след у памяці. Мне пашчасціла чатыры гады хадзіць у старую школу, а дакладней, у адзін з шасці яе будынкаў. Гэта былі звычайныя жыллыя дамы, пераробленыя ў класы. Адзін з іх нават цагляны. Ён стаў далей, чым іншыя, прыкладна за сто метраў ад настаўніцкай. Пакуль настаўнік дабіраўся да класа, вучні маглі больш пагуляць на перапынках. Настаўніцкая ж размяшчалася разам з бібліятэкай і вучэбным класам. Яшчэ адзін будынак, які школьнікі называлі «изба», выконваў ролю школьнай майстэрні. Нас, вучняў малодшых класаў, туды не пускалі. Затое зімой на ўроках фізкультуры мы там бралі лыжы (яны захоўваліся ў «избе») і мчаліся ў так званыя Дубы, дзе быў даволі высокі бераг над ракой Любічай. Каталіся на лыжах, гулялі, адпачывалі. Настаўнік звычайна з намі не хадзіў. Ён заставаўся з дзяўчатамі, якія далёка не бегалі. Назву Дубы той мясцовасці далі два аднайменныя дрэвы, якія раслі над ракой. Іх, на жаль, даўно не стала. Цяпер, я думаю, не захавалася і назва гэтай мясцовасці. І, нарэшце, фотаздымкі... На адным з іх — тыповыя школьныя шасцідзесятых гадоў. Васковыя, зразумела. Два больш высокія — другаягоднікі. Раней былі і такія.

А ўжо пачынаючы з пятага класа мы вучыліся ў новай двухпавярховай школе, за будаўніцтвам якой раней з цікавасцю назіралі.

Яўген ШАСТАКОЎ

Смутак і памяць

Да Дня Незалежнасці ў Нацыянальнай бібліятэцы прымеркавалі тэматычную выстаўку «Балады аб мужнасці». Экспазіцыя ў галерэі «Атрыум» працуе ў рамках праекта «Колеры Вялікай Перамогі», арганізаванага Беларускам саюзам мастакоў да 80-годдзя вызвалення краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Як падкрэсліваюць арганізатары, карціны створаны ў 1960–1980 гг. як пераасэнсаванне трагічных падзей вайны — увасоблены ў жывапісе смутак і памяць аб Вялікай Айчыннай вайне.

Выстаўкі, прысвечаныя ваенна-патрыятычнай тэме, шмат у чым падобныя паміж сабою. Экспазіцыю «Балады аб мужнасці» можна лічыць тыповай: яна аб'ядноўвае батальныя сцэны, партызанскія замалёўкі, апаведы аб акупацыі і генацыдзе. Дэманструюцца таксама палотны, прысвечаныя Вялікай Перамозе і першым мірным дням, партрэты герояў. Між тым беларускія мастакі, творы якіх выстаўляюцца апошнім

Леанід Дударэнка «Галгофа», 1968 г.

Уладзімір Кухараў «Камісар 1-й Беларускай партызанскай брыгады Шкрэда Р. В.», 1975 г.

часам на розных пляцоўках, у галерэі Нацыянальнай бібліятэкі ў тым ліку, і самі былі сведкамі ваенных падзей. Хтосьці прымаў удзел у баявых дзеяннях, нехта змагаўся ў партызанскіх атрадах, іншым давялося выжываць у акупацыі ці эвакуацыі.

— У галерэі «Атрыум» прадстаўлены работы мастакоў, якія самі былі не тое што сведкамі вайны, а ўдзельнічалі ў ёй, былі малалетнімі вязнямі, — адзначыла падчас адкрыцця праекта намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Людміла Высоцкая. — У гэтых творах паказаны боль вайны, перададзены погляды мастакоў на страшныя падзеі. Мы, сучаснікі, глядзячы на палотны, разумеем, наколькі складана было ў той час пісаць гэтыя карціны. Бо ўспаміны ў іх былі вельмі жывыя.

Многіх аўтараў выстаўкі даўно няма на гэтым свеце. Міхал Чэпик, Павел Масленікаў, Мікалай Цудзік, Іосіф Белановіч, Яўген Зайцаў, Віктар Пратасеня, Уладзімір Кухараў, Уладзімір Пасюкевіч, Барыс Аракчэеў, Мікалай Залозны — усе яны ўвайшлі ў гісторыю айчыннага мастацтва, казалі сваё слова і ў сапраўдзім, у суровым стылі. Для знаўцаў, пастаянных наведвальнікаў выставачных праектаў у сталіцы і рэгіёнах большасць работ экспазіцыі не стане адкрыццём. Аднак некаторыя з прадстаўленых палотнаў экспануюцца нячаста, іх аўтары не на слыху. Напрыклад, рэдка паказваюць

работы Івана Рудчыка (1908—2000), удзельніка вайны, аднаго з заснавальнікаў Брэсцкай абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў (у экспазіцыі ёсць яго пейзаж «Вясна 1945 года. Вяртанне», што датуецца 1988-м). Адны з найбольш каларыстычна яркіх карцін выстаўкі («Успаміны», 1980; «Вестка аб перамозе», 1985) належаць пэндзлю Аляксандра Казлоўскага (1923—2011), удзельніка баёў на Ленінградскім фронце, петаго, заслужанага работніка культуры Беларусі. Ключавым творам экспазіцыі можна назваць «Хвіліну маўчання» (год стварэння не пазначаны) Барыса Уса (1929—1997) — маштабнае палатно з адмысловымі кампазіцыяй і сімволікай, праз якія мастак даносіў сутнасць гора, смутку, цяжару памяці.

Аляксандр Казлоўскі «Вестка аб перамозе», 1985 г.

Першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч расказала:

— Рыхтуючыся да выставак, і да гэтай у тым ліку, задумваешся: а колькі мастакоў пайшло на фронт? Сёлет мы задаліся такой мэтай, перагледзелі ўсе архівы і палічылі. Гэта 143 чалавекі. Здаецца, невялікая лічба. Але давайце ўспомнім, што Беларускі саюз мастакоў быў арганізаваны ў 1938 годзе. Вайна пачалася ў 1941-м. Гэтыя 143 чалавекі — практычна тры чвэрці ўсяго таго творчага саюза, які ўзнік. І яны пайшлі на фронт, таму што гэта была Радзіма, гэта была любоў, такая ж вялікая, як і мастацтва.

Выстаўка «Балады аб мужнасці» будзе працаваць да 8 кастрычніка. Дарэчы, Людміла Высоцкая падкрэсліла, што Нацыянальная бібліятэка заўсёды прымае і будзе прымаць удзел у падобных праектах, бо яны вельмі паказальныя і значныя для розных пакаленняў, у тым ліку для моладзі.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

зваротная сувязь

Галерэя навінак

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У чацвер публіцыстычная перадача Настассі Ермалюк «Свет мастацкага слова».

Радыёверсію тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча можна паслухаць у нядзелю і панядзелак.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — апавесць Алеся Савіцкага «Карабін». У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — роман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорок чацвёртага».

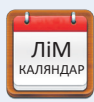
У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы беларускіх пісьменнікаў.

«Літаратурныя гісторыі» пазнаёмяць з апа-вяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка «Чараўнік краіны ОЗ» Фрэнка Баума. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і месцам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

16 ліпеня 75-годдзе адзначае Віктар Паўлаў.

17 ліпеня 65-годдзе святкуе Вольга Русілка.

21 ліпеня 75-годдзе адзначае Анатоль Прохараў.

на развітанне

6 ліпеня раптоўна на 73-м годзе жыцця пайшоў у іншы свет іванаўскі прэзідэнт і паэт Васіль Жушма.

Васіль Пятровіч нарадзіўся 16 мая 1952 года ў вёсцы Хамічэва Іванаўскага раёна. Выпускнік факультэта фізічнага выхавання Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна ў 1978—2012 гадах працаваў у раённай газеце «Чырвоная звязда» (Іванава).

Творчасць Васіля Жушмы мела шырокае прызнанне. За кнігу «Гарэза» ён стаў лаўрэатам літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калесніка Брэсцкага аблвыканкама і рэспубліканскага конкурсу «Лепшы твор 2011 года» ў намінацыі «Дзіцячая літаратура». Таленавіты аўтар меў дыпламы «Лепшы фотакарэспандэнт», «За прапаганду алімпійскага руху», «За асвятленне пытанняў прафілактыкі надзвычайных сітуацый», быў пераможцам абласнога

спарбніцтва журналісцкага майстэрства ў намінацыі «Ахова прыроды і навакольнага асяроддзя». Да апошняга імгнення Васіль Жушма заставаўся чалавекам, шчыра ўлюбёным у краявід роднай Беларусі, якія часта занатоўваў сваім пяром і фотакамерай.

Пісьменнікі Брэсцчыны смуткуюць і шчыра спачуюць родным і блізкім Васіля Пятровіча.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ
Фота з афіцыйнага сайта абласной газеты «Заря»

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзеі
Уладзімір Гінамедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
11.07.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 706

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1485

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзюмуюцца.
Паціязь рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

